

НƏРИМАН
СЕЈИДƏЛИЈЕВ

ДИНИ
ТЕРМИНЛƏР
ЛУҒƏТИ

БАКЫ - 1996

S

D. 188

НƏРИМАН СЕЈИДƏЛИЈЕВ

ДИНИ ТЕРМИНЛƏР
ЛУҒƏТИ

БАКЫ - 1996

Елми редактору *тарих елмлери намизеди*
Əлиага Чəфəров
Редактору *Исмəт Сəфəров*
Мəслəхəтчи *Кəрбəлəл Гурбəнəли*
Рəјчилər: филолокија елмлери намизеди
Б.Абдуллаев вə Т.Гулиев

Нəриман Сəјидəлиев. Дини терминлэр лугəти.

Бакы, "Билик", 1996. 96 сəһифə.

Кениш охучу кутлэсинин ештијач вə марагыны нə-
зэрə алараг тэртиб сдилмиш "Дини терминлэр лугəти"
изаһлы характер дашыјыр. Лугəтə дахил сдилэн 1500-
ə гэдэр сөзүн һәр биринин ајры-ајрылыгдa мə'насы вə
изаһы ачыгланыр. Лугəтдə Ислам дини илə јанашы
дикər динлэрлə бағлы сөзлэрин дə мə'на ачымы,
изаһы верилмишдир.

Азэрбајчан дилиндə илк дəфə нəшр сдилэн бу лугəт
дин хадимлэри, алимлэр, тэлəбэлэр, шакирдлэр вə
үмүмијјэтлə динлə марагланан кениш охучу кутлэси
үчүн дəјэрли бир тəһфəдир.

© Азэрбајчан "Билик"
Маарифчилик Чəмијјəти, 1996

0400000000
(039)

ӨН СӨЗ

Бисмиллаһир-рəһманир-рəһим

Филолокија елмлери намизеди Нəриман
Сəјидəлиевин тэртиб етдији "Дини терминлэр лугə-
ти" Азэрбајчан лугəтчилик тарихинə кəзəл вə əвəз
сдилмəз бир һəдијјəдир. Əсər гурулушуна кəрə
орижинал вə əһəмијјəтлидир. Узун иллэрин кəркин
ахтарышы нəтичəсиндə сон дэрəчə марағлы бир лугəт
тэртиб сдилмиш, јашындан вə пешəсиндэн асылы
олмајараг һамы үчүн кəрəкли, студүстү бир китаб
һазырланмышдыр.

Индијадək Азэрбајчан охучусу дини терминлэрин
лугəтини јалныз һәр һансы бир елми тəдигат əсəри-
нин сонунда верилэн гыса лугəтлэрдə кəрмүшдүр.

Бу да тəсадүфи дəјилди, чүнки онилликлэр боју
динə гаршы апарылан амансыз мүбаризə компанијасы
бизи чох шəјдэн мəһрум етмишди. Дини əдəбијјатын
нəшри бирдəфəлик гадаған сдилмəклə јанашы, һəмин
əдəбијјатын һәр һансы бир нүмунəсинин харицдэн
кəтирилмəsi вə јајылмасы јасагланмышды. Бунунла
бслə халгымыз өз əгидəsi вə инамы илə бағлы
дүшүнчэлəрини, фикирлэрини ајры-ајры сөзлэрдə вə
ифадэлэрдə јашада билмишдир.

Динимизə, һəтта бə'зэн дилимизə гаршы
јөнəлдилмиш тəғиб вə гадағалар артыг керидə
галмышдыр. Бу күн адəт-ən'əнəлəримизлə бағлы дини
мəрасимлэри там сəрбəстлик шəраитиндə ичрə слə би-
лирик. Халгын мənəвијјатынын зəнкинлəшмəсинə
мүгəддəs китабларымызын тə'сири күнү-күндэн артыр,
чохалыр. Бслə бир шəраитдə мə'насы баша дүшүлэн

сөз бизим ән мұһым силаһымыз вә јолкөстөрәнимиз олмалыдыр.

Охучуларә төғдим сдилән "Дини терминләр лүғәти"ндә төкчә ислам дини илә дејил, дикәр сәмави /илаһи/ динләрлә бағлы сөзләрин мә'на ачымы, изаһы төғдим сдилир. һсч шүбһәсиз ки, бу саһәдә илк төшәббүс олдуғундан китабда мүүјјән гејри-дәғиглијә вә нөгсанлара јол верилмишдир. Лакин бунлар әсәрин дејәрини һсч дә азалтмыр вә белә һсаб сдирик ки, кәләчәк нәшрләрдә бу кичик гүсурлар нәзәрә алыначағдыр.

Һачы Сабир Һәсәнли

*Гафғаз Ислам Университетинин
ректору, илаһијјат елмләри намизәди.*

МҮӘЛЛИФДӘН

Өлкәмиздә динин төблиғи јарым әсрдән чох иди ки, гадаған сдилмишди. Динә даир мәғаләләрин вә китабларын нәшринә, Гур'анын төрчүмә олунмасына ичазә верилмирди. Бунун әвәзиндә елми атеизм мејдана кәлмишди вә бу тө'лими төблиғ сдән әсәрләр нәшр олунуб охучуларә чатдырылды. Дини мәктәбләр бағланмыш, мәсчидләрин фәалијјәти тамам дајандырылмышды. Дини мәрасимләр кечирилмирди. Дин хадимләри илә халғын әләғәси кәсилмишди. Онлар өз үрәк сөзләрини, дини кәламлары халға чатдыра билмирдиләр. Халғ арасында атеизм төблиғаты күчләндирилмишди. Аллаһа, динә инам сүни сурәтдә боғулурду. Пејғәмбәрләрин вә имамларын вәрлығы инкар сдилир, күтлә арасында инамсызлығ јаранырды. Ислам дининә гаршы анти-төблиғат кениш вүс'әт алмышды. Лакин бүтүн бунлара бахмајарағ, халғ динә инамыны өз гәлбиндә сахламыш, һәмишә она һөрмәтлә вә сһтирамла јанашмышдыр.

Ислам дини нә гәдәр төнгид вә тө'ғиб олунса да, бу, халғын инамыны гырمامыш, әксинә, динин тө'сири даһа да дәринләшәрәк, она иман кәтирән инсанларын бејниндә дәрин кәк салмышдыр. Мәһз слә буна көрә дә мүстәғиллијимизин әлдә сдилмәсинин белә бир чағында динимизин азад шәкилдә јәјылмасы чох бөјүк интибаһдыр, ојанышдыр. Халғымыз сүбүт етди ки, динимизә гаршы сдилән бүтүн һүчүмлар, төһгирләр әбәс имиш.

Һал-һазырда инсанларда динә гаршы марағ артмыш, ислам дининә инам даһа кениш вүс'әт алмышдыр. Бу сәбәбдән Мүғәддәс китабымыз "Гур'ани-Кәрим"ин Азәрбајчан дилинә төрчүмә сдилмәси вә чап олунмасы хүсүсән төғдирәләјигдир.

Сон илләр ана дилимиздә динә даир чохсајлы китаблар нәшр едилмиш вә едилмәкдәдир. Динә олан марағы вә охучу тәләбини нәзәрә алараг тәғдим едилән “Дини термләр лүгәти” ни тәртиб етмәји ләзым билдик. Лүгәтин әсас һиссәсини ислам дининә мөхсус сөзләр тәшкил едир. Бунунла бәрабәр башга динләрә аид терминләрин дә бәзиләринин ғыса изаһы верилмишдир. Бүтүн бунлар аз да олса охучу тәләбини мүәјјән гәдәр өдәјә биләр.

Лүгәт тәртиб едиләркән Азәрбајчан вә Рус дилләриндә нәшр олунмуш мүхтәлиф типли лүгәтләрдән вә динә даир китаблардан истифадә олунмушдур.

Лүгәтин әлјазмасыны диггәтлә охујуб дәјерли мәсләһәтләр вермиш профессор Васим Мәммәдәлијев, илаһијјат елмләри намизәди һачы Сабир һасәнлијев вә лүгәтә рәј јазмыш филолокија елмләри намизәди Б.Т. Абдуллајев вә Т. Гулијев, лүгәтин редакторлуғунун вә нәшринин әзијјәтини чәкән тарих елмләри намизәди Ә.Г. Чәфәрова, сләчә дә Азәрбајчан ЕА Нәсими адына Дилчилик Институтунун директоры профессор Ағамуса Ахундова, һәмин институтун лүгәт вә терминолокија шәбәсинин мүдири филолокија елмләри доктору Исмајыл Мәммәдова вә шәбәнин әмәкдашларына мүәллиф өз тәшәккүрүнү билдир.

Дини терминләрә даир лүгәт дилимиздә илк дөфә нәшр олундуғуна көрә шүбһәсиз ки, нөгсансыз дејилдир. Охучулардан хаһиш олунур ки, өз тәклиф вә рәјләрини бизә көндәрмәји унутмасынлар.

ЛҮГӘТИН ГУРУЛУШУ ҺАГГЫНДА

1. Лүгәтдә баш сөзләр әлифба сырасы илә верилмишдир.

2. Лүгәтдә олан чохмәналы терминләрин һәр биринин мәнасы ајры-ајрылығда изаһ едилир.

3. Бәзи терминләрин изаһы гаршысында мәтәризәдә әлавә ачыгланмасы вә ја мәнасы да көстәрилир.

4. Сөзүн синоними олдуғда “бах” мәфһуму илә диггәт әсас сөзә јөнәлдилмишдир.

5. Лүгәтдә шәхс адлары нәзәрдә тутулмадығына көрә верилмәјиб.

6. Бәзи сөзләр чәмдә олдуғу кими верилмишдир. Мәс: Шәјатин, гәраин, әснам вә с.

7. Лүгәтдә бәзи бүт адлары да өз әксини тапмышдыр.

Азәрбајчан әлифбасы

А а Б б В в Г г Ғ ғ Д д Е е Ә ә

Ж ж З з И и Ы ы Ј ј К к Қ қ Л л

М м Н н О о Ө ө П п Р р С с Т т

У у Ү ү Ф ф Х х Һ һ Ч ч Ҷ җ Ш ш

’ (апостроф)

А

АББАТ - 1. Католик килсәсиндә монастыр башчысы; раһиб; 2. Католик кешиши.

АББАТЛЫГ - Аббатын идарә стдији католик монастыры; раһиблик.

АБДАЛ - Суфи; өвлија; дәрвиштәбиәт адам; бә'зән дәрбәдәр, сәрсәри, авара, сәдәдил адам.

АБДӨСТ - Бах: дәстәмәз.

АБИД - Ибадәтлә мәшгул олан адам, вахтыны ибадәтлә кәсирән адам.

АБИДАНӨ - Абид кими, өзүнү абидә охшадараг.

АБИ-ЗӨМЗӨМ - Зөмзөм сују; Бах: Зөмзөм.

АБИ-КӨВСӨР - Көвсәр сују; Бах: Көвсәр.

АВГУСТИНИЗМ - Христиан фәлсәфәсиндә инсанын Аллаһла дахили үнсийјәти олмасына с'тигад һаггында, Аллаһын иррационал јолла дәрк едилмәси һаггында тәсәввүрү инкишаф стдирән чәрәјән.

АВЕСТА - Гәдим мидијалыларын пәјгәмбәри Зәрдүштә истинад едилән мүгәддәс китаб /Зәрдүшти-лијин мүгәддәс китабы/.

АВТОКЕФАЛИЈА - Православлыгга јерли, мөһәлли бир килсәнин дикәриндән асылы олмасы.

АГИОГРАФИЈА - Мүгәддәсләрин һәјатынын тәс-вириндән ибарәт килсә әдәбијјаты нөвү; христиан өвлијаларынын һәјатыны тәсвир сдән китаблар.

АҒКӨНӨКЛӨР - Мәһәррәмлик заманы кечири-лән баш јарма ајининдә әјинләринә ағ көјнөк кәјән баш јаранлар вә зәнчир вуранлар.

АДӨТ - Бах: үрф.

АДИЈАТ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"гачан атлар" дәмәкдир/.

АЗАН - Мүсәлманлары намаза чагырмаг үчүн азанчынын минарәдән охудугу тәкбир, чагырыш, әзан.

АЗАНВЕРӨН - Бах: азанчы.

АЗАНЧЫ - Азан охујан, минарәдән азан всрән шөхс; азанвсрән.

АЗАНЧЫЛЫГ - Азанчы сәнәти, азанвсричилик сәнәти.

АЗӨР - 1. Атәшкәдә, атәшках; 2. Ода гуллуг сдән мөлөк, дини ад.

АЗӨРИ - Ода вә атәшпәрәстлијә аид олан.

АЗӨРКӨШБ - Ода бахан мөлөк.

АЗӨРКӨДӨ - Бах: атәшкәдә.

АЗӨРПӨРӨСТ - Бах: атәшпәрәст.

АЗӨРПИРА - Зәрдүшт дини тәрәфдарларынын мә'бәд хадими.

АЈЕЈИ-ШӨРИФӨ - 1. Гур'ан ајәси; 2. Шәрәфли Гур'ан ајәси.

АЈӨ - Гур'ан сурәләриндәки мүстәгил мә'насы олан чүмләләрин һәр бири, ајәт; әләмәт, дәлил, мә'чүзә.

АЈӨНДЕЈИ-ИСЛАМ - Исламын кәләчәји.

АЈӨТ - Бах: ајә.

АЈӨТҮЛЛАҺ - 1. Дин хадимләринә всрилән өн јүксәк, өн али ад; Бах: Ахунд. 2. Аллаһын нишанәси.

АЈИН - Мөзһәб вә дин ганунлары; адәт, гајда, ганун; дини адәт.

АКИФ - Ибадәтә гапылан адам.

АЛБИЛИЛӨР - XII-XIII әсрләрдә Франсада вә Италијада кениш јајылмыш дини секта.

АЛӘМИ-БӨРЗӨХ - Дүнја илә ахирәт арасында олуб, руһларын гијәмәтә гәдәр дурачаглары јер, гәбир, гәбир һәјаты.

АЛӘМИ-МӨЛӘКУТ - 1. Чәмдә: мәләкләр, мәлаикәләр; 2. Илаһи дунја, мәлаикә вә руһлар әләми, илаһи сәлтәнәт, әрши-илаһи.

АЛИ-ИМРАН - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"Имран аиләси" демәкдир/

АЛИ-КИСА - Али-рәсул; Пейгәмбәрин өзү, Әли, Фатимә, Нәсән вә Нүсәјн/ә/; Киса исә Пейгәмбәрин әбасыдыр, адлары чәкилән беш кимсәнин үстүнә чәкилән әбадыр.

АЛИМҮЛГЕЈБ - Аллаһтаала, кәләчәкдә олачаг һадисәләри габагчадан билән /Аллаһа иснад едилән сифәтләрдән бири/.

АЛИ-НӘБИ - Бах: али-рәсул.

АЛИ-РӘСУЛ - Пейгәмбәр өвлады, Пейгәмбәр нәсли, али-нәби, али-киса.

АЛЫН ЈАЗЫСЫ - Алына јазылан гисмәт, талә, бәхт.

АЛЛАҺ - Бүтүн кайнаты, әләми јарадан вә һәр шәји идарә едән мүтләг гүввә, рәбб.

АЛЛАҺАРАЈЫЧЫ - Бах: Аллаһахтарычы.

АЛЛАҺАРАЈЫЧЫЛЫГ - Бах: Аллаһахтарычылыг.

АЛЛАҺАХТАРЫЧЫ - Аллаһахтарычылыг төрәфдары. Аллаһгуручу. /Тарих термини кими ишләнир/.

АЛЛАҺАХТАРЫЧЫЛЫГ - XX әсрин әввәлләриндә Русијада мејдана кәлмиш вә рус буржуа зијалыларынын арасында јайылмыш дини-фәлсәфи чәрәјан; Аллаһгуручулуг.

АЛЛАҺГУРУЧУ - Бах: Аллаһахтарычы.

АЛЛАҺГУРУЧУЛУГ - Бах: Аллаһахтарычылыг.

АЛЛАҺ ЕВИ - Мәсчид

АЛЛАҺПАЈЫ - Диләнчијә, јохсула Аллаһ јолунда верилән пәј; сәдәгә.

АЛЛАҺПӨРӨСТ - Аллаһа инанан, Аллаһа ситајиш едән; диндар.

АЛЛАҺПӨРӨСТЛИК - Аллаһа инанма, Аллаһа ситајиш етмә.

АЛЛАҺСЫЗ - Аллаһа, динә инанмајан, Она е'тигады олмајан; динсиз, кафир, мүртәд.

АЛЛАҺСЫЗЛЫГ - Аллаһа, дини е'тигадлара инанмама; динсизлик, кафирлик.

АЛЛАҺҮӨКБӨР - Аллаһ өн бөјүкдүр, Аллаһ улудур.

АЛЛАҺҮӨЛӨМ - Аллаһ биләндир, бөјүк Аллаһ. Аллаһ өн јахшы биләндир.

АМИН - Дуа охунаркөн ахырда "Ај Аллаһ, гәбул ет", "гој елә олсун" мә'насында сөјләнән сөз.

АМИНХАН - Амин охујан, амин дејән.

АНАБАПТИЗМ - Дини реформасија чәрәјанларындан бири.

АНАБАПТИСТ/ЛӨР/ - Јенидән хачпөрәст оланлар /Реформасија дөврүндә Мәркәзи вә Гәрби Европа өлкәләриндә өн радикал дини төригәтләрдән биринин ардычыллары, төрәфдарлары/.

АНАЛОЈ - Православ килсәсиндә ибадәт заманы үзәринә иконалар вә ја дини китаблар гојулан һүндүр маса.

АНАФЕМА - Аллаһын адындан ичра едилән килсә лә'нәти, чәза нөвү; христианлыгдан чыхарма, мүртәд е'лан етмә, лә'нәт охума.

АНГЛИКАН - Инкилтәрәдә протестант дининин бир голу.

АНИМИЗМ - 1. Руһлара ситајиш, ибтидаи инсанларын һәр шәјдә руһ олмасына инанмасы; 2. Дини нөзәријә.

АНСӨРА - О дунја, ахирәт.

АНТИХРИСТ - Христианлыға зидд, Исанын дүшмәни, дөччал.

АНТРОПОСОФИЈА - Инсан һаггында мистик тө'лим.

АПОСТОЛ/ЛАР/ - Еркөн христианлыгда сәјјар ваизләр; Бах: һәвариләр

АРИАНЧЫЛЫГ - IV-VI әсрләрдә христианлыгда чәрәјан /Кешиш Аријин ады илә бағлыдыр./

АРХИЈЕРЕЈ - Јепископ.

АРХИЈЕПИСКОП - Баш јепископ, баш кешиш.

АРХИЈЕПИСКОПЛУГ - Архиепископун идарәси алтында олан дини төшкилат.

АРХИМАНДРИД - Православлыгда јепископдан јүксәк али монахлыг рутбәси; баш монах, баш раһиб.

АРХИПАСТЫР - Али руһаниләрин фәхри ады, рутбәси.

АСИ - Күнаһкар, күнаһа батмыш, итаәт етмәјән.

АСИ-КИФИР - Бу вә ја дикәр сәбәбдән ачыг-ланмыш, безикмиш, күнаһа батмыш адам.

АСКЕТ - Бах: тәрки-дүнја.

АСКЕТИЗМ - Дини-стик нәзәријјә, тәрки-дүнјалыг, заһидлик.

АТЕИЗМ - XX әсрин әввәлләриндә јаранмыш вә Аллаһын варлыгыны, һәр чүр дини вә дини тәсәввүрләри инкар едән тә'лим; аллаһсызлыг, динсизлик //Фәлсәфә термини кими ишләнир/.

АТЕИСТ - Атеизм тәрәфдары, аллаһсыз, динсиз.

АТӘШКАҺ - Атәшпәрәстләрин ибадәткаһы. мә'бәди; атәшкәдә, од мә'бәди, атәшхана, азәркәдә, ибадәткаһ.

АТӘШКӘДӘ - Бах: атәшкаһ.

АТӘШПӘРӘСТ - Ода ибадәт едән, ода ситајиш едән, Зәрдушт дининдә олан; азәрпәрәст.

АТӘШПӘРӘСТЛИК - Ода, атәшә ситајиш /пәрәстиш/ етмә; атәшпәрәстләрин дини.

АТӘШХАНА - Бах: атәшкаһ.

АХИРӘТ - О бири дүнја, дини е'тигадларә көрә өләндән сонра инсанларын дүшәчәји икинчи вә әбәди дүнја.

АХИРӘТЛИК - Динә садиг галан вә өз әмәлләри илә ахирәти газанан адам.

АХИРҮЗЗӘМАН - 1. Дүнјанын сону, ахыры; гијамәт; 2. Шиәләрин 12-чи имамы Мәһдинин ләғәби.

АХУНД - Мүсәлманларын баш руһаниләринә вәрилен ад; әјәтүллаһ (бах).

АХУНДЛУГ - Ахунд сәнәти.

АҺУЈИ-ТИЛА - Гызыл чәјран /Мәккәдә чәјран шәклиндә олан гызыл бүт/.

АЧИЛ - Ахирәт, о дүнја.

АШУРА - Мәһәррәм ајынын 10-чү күнү, матәм күнү, ашура /Имам Һүсәјнин, онун аилә үзвләринин вә тәрәфдарларынын гәтл олундугу, өлдүрүлдүју күн/.

Б

БАБ I - Гапы, дарваза; фәсил. Шәриәтин бир гисми, китабын бир фәсли.

БАБ II - Бах: Баби.

БАБИ - 1. Бабилик мәзһәбинин башчысынын ады, тәхәллүсү; 2. Динсиз /мәчази мә'нада тә'нә илә ишләдилир/.

БАБИЗМ - Баби мәзһәби. Бабиләрин тә'лими; бабилик.

БАБИЛИК - Бах: Бабизм.

БАГИ - Галан, әбәди, һәмишәлик; мәчази мә'нада: ахирәт, одүнја.

БАҒИ-ЧИНАН - Чәннәт бағы, бәшишт.

БАЈАЗ - Кичик дуа, мәрсијә дөфтерчәси.

БАПТИЗМ - XVII әсрин әввәлләриндә мејдана кәлмиш христиан мәзһәбләриндән бири.

БАПТИСТ - Баптизм тәрәфдары.

БАРАТ - Бах: бәрәт

БАР/И/-ИЛАҺИ - Ај Аллаһ! Илаһи! Еј Худа!

БАРИ-ТААЛА - Аллаһ, Аллаһтаала, јарадан.

БАСУРМАН - Чар Русијасында мұсылманлара
верилән төһгирамиз ад.

БАТИЛ - 1. Шәриәт, дин ғәјдаларына көрә дүзкүн
олмајан, динин төләб вә һөкмләрини позан /иш,
һөрәкәт, әмәл/; 2. Пуч олма, һечә чыхма.

БАТИНИЈӘ - Исмаилиләрин "кизли имам"
һаггында олан тө'лими.

БАТИНИЛӘР - Гур'анын сәрбәст, мәчази
мә'нада тәфсир сдилмәси төрәфдарларынын үмуми
ады.

БЕЈТ - Кә'бәнин башга бир ады олан зијарәткәһ
св, Аллаһ сви.

БЕЈТУЛЛАҺ - Кә'бәжә вә Мәккәжә всрилән ад,
Аллаһ сви, Кә'бә мәсчиди.

БЕЈТҮЛ-ҺӘРАМ - Мәккәдә Кә'бәжә всрилән ад.

БЕҢИШТ - Дини с'тигада көрә бу дүнјада саваб
иш көрән, җахшылыг сдән адамларын ахирәтдә /о
дүнјада/ сәадәт ичәрисиндә җашаҗа чаглары јер; чәннәт.

БЕҢИШТАЈИН - Бешишт кими, чәннәт кими,
бешиштә бәнзәр.

БЕҢИШТАСА/Р/ - Бешишт кими, чәннәт кими,
бешиштә бәнзәр.

БЕҢИШТИ - Бах: бешиштлик.

БЕҢИШТЛИК - Бешишти /мәрһум һаггында
дејилән сөз/, чәннәтә лајиг олан, јери чәннәтдә олан,
чәннәтмәкан, чәннәтлик.

БӨГӨРӨ - Гу'ран сурәләриндән биринин ады
/"инәк"дәмәкдир/.

БӨДДИН - Динсиз, кафир; диндән дөнүк, зын-
дыг.

БӨДДУА - Гарғыш, нифрин, гаргама.

БӨДЕ'ТИГАД - Е'тигады дөнүк, динсиз,
аллаһсыз, с'тигадсыз, с'тигады олмајан.

БӨД'ӘТ - Јенилик, динә зидд олан иш.

БӨДИМАН - Имансыз, мәзһәбсиз, кафир.

БӨДМӨЗҺӨБ - Мәзһәбсиз, динә, мәзһәбә
инанмајан, динсиз.

БӨДТӘРИГ - Јолундан чыхмыш, динсиз.

БӨИМ - Ағачдан вә ја гатрандан кәлинчик шәк-
линдә дүзәлдилмиш бүт.

БӨЈЛИНӨ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады
/"ачыг", "дәлил" мә'насыны билдирир/.

БӨКТАШИЈӘ - Түрк суфи төригәти; Бөкташи-
лик /Һачы Бөкташинин ады илә бағлыдыр/.

БӨКТАШИЛИК - Бах: Бөкташијә.

БӨ'Л - Сами халгларында, гәдим Финикијада,
Фәләстиндә вә Суријада мәһсулдарлыг таңрысы: Кү-
нәш вә ја Јупитер нәзәрдә тутулур. (Өр, аға мә'на-
ларында ишләнир).

БӨЛӘД - Гур'ан сурәләриндән биринин ады
/"шәһәр" дәмәкдир/.

БӨЛЧ - Чаһилијә дәврүнүн бүтләриндән биринин
ады.

БӨРАТ/барат/ - Ислам дининә көрә Мәһәммәдә
Пейғәмбәрлик хәбәринин всрилмәси; Мәһәммәдин ғы-
зы Фатимәнин тоју; шиәләрин XII имамы Мәһдинин
анадан олан күнү вә кечәси.

БӨРӘКӘТ - 1. Аллаһын не'мәти; чохлаг, боллуг;
2. Христианлыг дини тө'лиминдә инсана верилән
Аллаһ мәрһәмәти, Аллаһын инсана мәрһәмәти.

БӨРҢӨМӨН - Бүтхана кешиши, бүтпәрәстләрин
руһани хадими.

БӨРЧӨҢӨННӨМ - Чәһәннәмә! Чәһәннәмә ки!

БӨСТ - Һөкүмәт вә ја дин тө'гибиндән гачыб
хариҗи сәфарәтханалара вә ја зијарәтханалара пәнаһ
апаран шәхсин галдыгы јер, сыгыначаг; пәнаһ јери.

БӨХТ - Талә, гисмәт; уғур.

БӨҢАИ/ЛӨР/ - Бәһаилик мәзһәбинә мәнсуб
олан адам.

БӨҢАИЛИК - 1. XIX әсрдин орталарында Иранда әмәлә кәлмиш космополит бир мәзһәб; 2. Бөһаиләрин тә'лими.

БӨҢӘМДҮЛЛАҢ - Аллаһа шүкүр олсун! Биһәмдүллаһ!

БӨШАРӘТ - Пејгәмбәрә верилән илаһи мүждә, хош хәбәр.

БИБЛИЈА - Иудизмә вә христианлыға аид "мүгәддәс" җаһазлар күүлијјаты /Ерамыздан әввәл VIII әср - срамызын II әсри/. /I һиссә Әһди-әтиг "Төврат", II һиссә Әһди-җәдид "Инчил" адланыр/.

БИД'ӘТ - 1. Һама төрәфиндән гәдимдән гәбүл сдилмиш гәјдә вә әдәтә, јахуд динә зидд олан шәј, кәјфијјәт; һаким динә зидд олан јенилик; дин пәрдәси алтында шәриәт әлејһинә иш; 2. Күфр; 3. Диндә јенилик.

БИДИЈАНӘТ - Бах: динсиз.

БИДИН - Бах: динсиз.

БИДИНЛИК - Бах: динсизлик.

БИИМАН - Имансыз, динсиз.

БИКИШ - Динсиз, аллаһсыз.

БИЛЛАҢ - "Аллаһа анд олсун", "Аллаһ һаггы" кими ишләдилән сөз.

БИРӘВАН - Бах: бируһ.

БИРУҢ - Руһсуз, чансыз, өлү, бирәван.

БИСМИЛЛАҢ - "Аллаһын адынын көмәклији илә" /бир ишә башларкән дуа кими ишләдилән ифадә/.

БИСМИЛЛАҢИР-РӨҢМАНИР-РӨҢИМ - Рөһмли, мәрһәмәтли Аллаһын ады илә! /Мүәјјән бир ишә башларкән мүсәлманларын ишләтдији ифадә/.

БИҢӘМДҮЛЛАҢ - Бах: бөһәмдүллаһ.

БЛАГОВЕШЕНИЈЕ - Христиан бајрамларындан биринин ады.

БОНЗА - Јапонияда вә Чиндә будда кәһини.

БРӨҢМӨН - 1. Һиндлиләрин гәдим дини олан брөһмөн дининә мәнсуб адам; јә'ни һиндуизмдә илаһи үчлүјүн - Брөһмәнин, Вишнунун, Шиванын - үзвләриндән бири; 2. Һиндлиләрин брөһмөн раһиби, брөһмөн кәһини; 3. Брөһмөн дини.

БРӨҢМӨНИЗМ - Гәдим Һиндлиләрин /срамыздан габаг X-IX әсрләр/ ән гәдим дини олан ведизми әвәз етмиш дин.

БУДДА - Буддизмдә ән мүгәддәс варлыг (буддизмдә мүтләг камиллијә чатмыш вә башгаларына дини ничат јолуну кәстәрмәјә гадир олан шәхс; буддизм дининин баниси).

БУДДИЗМ - Ерамыздан әввәл VI-V әсрләрдә Һиндистанда мејдана кәлмиш дин; Будда дини.

БУДДИЛӘР - Буддизм дини төрәфдарлары.

БУДДИСТ - Будда-дининә мәнсуб олан адам.

БУЗОВПӨРӨСТЛИК - Бузова ситајиш етмә, гусалспәрәсти (гәдим динләрдән биридир).

БУРУЧ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"Улдузлар әләми", "Бүрчләр" демәкдир/.

БУХМАНИЗМ - Дини етик чәрәјән /Американ лүтеран кәшиши Ф.Бухманын ады илә адландырылмышдыр/.

БУРАГ - Ислам дининдә Мөһәммәд пејгәмбәрин ме'рач кәчәси миндији адам башлы вә ат бөдәнли бир һејванын ады.

БҮТ - Бүтпәрәстләрин ибадәт етдикләри мадди чисим /шәкил, һејкәл вә с./.

БҮТКӘДӘ - Бах: Бүтхана.

БҮТКӨР - Бүт гәјыран уста; бүт сатан.

БҮТЛАН - Гејри-һәгиги, батил вә һәгигәт олмајан.

БҮТПӨРӨСТ - Бүтләрә ситајиш сдән адам, мүшрик.

БҮТПӨРӨСТЛИК - Бүтлөрө ситажиш стмә, мүшриклик (бүтлөри илаһиләшдирән, ибтидаи динләрин земининдә јаранмыш дини с'тигад).

БҮТХАНА - Бүтпөрөстләрин ибадәткаһы; Бүтлөрө ситажиш олунаи ев.

БҮХУР - Мә'бәдлөрдә јандырылыб аг вә өтирли түстү верән маддә.

БҮХУРДАН - Бүхур маддәси јандырылан габ, мангал.

В

ВАИЗ - Минбөрдә халға вә'з сөйләјән дин хадими, моизә, нәсиһәт сдән.

ВАИЗЛИК - Ваизин пешәси, сәнәти.

ВАЛДЕНСЛӨР - XII әсрин ахырларында Франсанын Лион шәһәриндә јаранан бид'әт тәрәфдарлары.

ВАЛЛАҺ/И/ - "Аллаһа анд олсун", "Аллаһ һаггы".

ВАЧИБ - 1. Ән зәрури, ән мүһүм; 2. Шәриәтчә ифасы зәрури олан әмәл.

ВАЧИҒАТ - Динә көрә јеринә јстирилмәси вә ја риајәт сдилмәси вачиб олан ишләр; чох вачиб олан шәј.

ВАЧИБҮЛВҮЧУД - Варлығы вачиб олан, Аллаһ.

ВАЧИБҮЛИЗАН - Итаәт сдилмәси вачиб олан /Аллаһ, һөкмдар/; вачибүлитаә.

ВАЧИБҮЛИТАӘ - Бах: вачибүлизан.

ВЕДА ДИНИ - Бах: ведизм.

ВЕДИЗМ - Һиндлиләрин ән гәдим дини, Веда дини.

ВЕДЛӨР (ВЕДАЛАР) - Гәдим Һиндистанын дөрд мүгәддәс китабы ("Ригведа", "Самаведа", "Јағурведа", "Атхарваведа")

ВӨҒФ - Мәсчидләрә вә дини идарәләрә бир шөхс тәрәфиндән бағышланан мал-мүлк, имтијазлы әмлак вә с.

ВӨҒФӨ - Суфи мәгамлары арасында фасилә.

ВӨ'Д - Аллаһын әмәли јахшы олан бөндөләринә вердији чәннәт вә'ди.

ВӨ'З - Ваизин минбөрдән сөйләдији дини нәсиһәт; моизә, дини мәсәләләрә аид тәблиги сөзләр.

ВӨЗИФӨ - Суфи тәригәтинин үзвләри үчүн вирд; күндәликтәмринләр.

ВӨЛАЈӘ - Шиәликдә Пејғәмбәр әлејһиссәламдан сонра имамын ичмаја рәһбәрлији (рәһбәрлик, тәдбир, иш апарма вә с.).

ВӨРӨ - Һарам шәјлөрдән чөкинмә; диндарлыг.

ВӨСАТӘТ - Васитәчилик; Аллаһла инсан арасында васитәчилик (Ислам дини белә васитәчилији мәбул сајмыр).

ВӨҺАБИ - Әрәбистанда көчәри әрәб гәбиләләри илә әләгәдар олмуш мүсәлман тәригәти.

ВӨҺБИ - Аллаһ веркиси.

ВӨҺДАНИЈҒӘТ - Аллаһын бир, төк, ваһид олмасы.

ВӨҺЈ - Бир фикир вә һөкмүн Аллаһ тәрәфиндән пејғәмбәрләрә хәбәр верилмәси, чатдырымасы.

ВӨҺЈИ-МҮНЗӘЛ - Аллаһдан назил олмуш әмр.

ВӨҺҺАБИЛИК - Ортодоксал исламда јаранмыш дини-сијәси чәрәјән.

ВӨЧД - Суфинин мүәјјән тәмринләр васитәсилә бајылма (һушуну итирмә) һалы.

ВӨШШӘМС - "Күнәшә анд олсун"; күнәш /Гур'анда олан сурәлөрдән биринин ады/.

ВИЗР - Күнаһ јүкү.

ВИРД - Дуа.

ВИТИР - Үч рәк'әтли вачиб намаз /ахшам ибадәти вә намаз/.

ВОЗНЕСЕНИЈЕ - Христианларын 12 бајрамын-
дан бири.

ВОСКРЕСЕНИЈЕ - Һәфтәлик христиан бајра-
мы.

ВУЗУ - Дәстәмаз; намаздан габаг үзүн, әлин тө-
мизләнмәси /бә'зи намаз гылан адам ајагларыны да
төмизләйр/.

Г

ГАБИЗҮЛӨРВАҺ - Чаналан, әзрайыл.

ГАДИР - Тајы-бәрабәри олмајан гүдрәт саһиб
/Аллаһа ишарәдир/.

ГАЗИ - Орта әсрләрдә мүсәлманларын "ка-
фир"ләрлә апардыглары дини муһарибәләрин /ғәзава-
тын/ иштиракчысы.

ГАЗЫ - Шәриәт әсасында дини мәһкәмә ишләри-
нә бахан һаким.

ГАЗЫЛЫГ - Газынын иши, пешәси, вәзифәси.

ГАЗЫХАНА - Газы диванханасы, шәриәт мәһкә-
мәси.

ГАИБӨ - Шиәләрин ахырынчы имамынын гәјб
олмасы, јоха чыхмасы.

ГАИМ - Намаз гылан; Аллаһын һәкмүнү ичра
едән.

ГАЈИМИЈӘТ - Имам мәгамынын әбәдилији, са-
битлик.

ГАРА ДАШ - Бах: һәчәрүләсвәд.

ГАРЕ - Аваз вә гираәтлә Гур'ан охумагы јахшы
бачаран адам.

ГАРЕИН - Чәмдә: Гур'ан охујанлар.

ГАРИӨ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады ("Ги-
јамәт"адларындан бири).

ГАСИМ ОТАҒЫ - Имам Һәсәнин оғлу Гасимин
адахлаы икән өлдүрүлмәсинә јас тутмаг үчүн мәһәррәм-

лик тө'зијәси заманы кәлин отагы шәклиндә дүзәлди-
лән отаг, хәјмә.

ГАФ - Гур'ан сурәләриндән биринин илк һәрфи
вә сурәнин ады.

Г/Ғ/АШИЈӨ - Гур'ан сурәләрдән биринин ады
/"Гијамәтин адыдыр ки, һамыны өһатә едән, өртән"
дәмәкдир/.

ГЕЈБ/Ө/ - Динә көрә көзлә көрүнмәз руһи аләм.

ГЕЈРИ-ЗАТИ-БАРИ - Аллаһдан башга.

ГЕЈРИ-МУСЛИМ - Мүсәлман олмајан.

ГЕЈРИ-ЧАИЗ - Һарам.

ГӨБА - Моллаларын кәјдији узун үст палтар, чүббә.

ГӨБЗИ-РУҺ - Әзрайыл төрәфиндән адамын ча-
ныннын алынмасы.

ГӨБИҺ - Гәбаһәтли.

ГӨДӘМИ-ШӘРИФ - Мәһәммәд пәјгәмбәрин аја-
гынын изи.

ГӨДӨР - Аллаһын дәјишмәз ганунлары, алын ја-
зысы.

ГӨДӨРИЛӨР - Ислам дининдә хусуси төригәт-
чиләр. Онлар таләјә, алына јазылмалара, гәзавү-гә-
дәрә инанмамагы тәблиг едирдиләр.

ГӨДР КЕЧӨСИ - Гур'анын Пәјгәмбәрә назил ол-
дуғу кечә, гәдр (Гур'ан сурәләриндән бири).

ГӨЗА - 1. Намаз вә оруч кими динин вачиб рүкн-
ләринин вахтында ичра олунмамасы; 2. Дин уғрунда
апарылан муһарибә; чиһад; 3. Бүтүн һадисә вә иш-
ләрин аид олдуғу ганунаујгун төрздә Аллаһын билдији
вә тәгдир етдији шәкилдә баш вермәси.

ГӨЗАВАТ - Дини муһарибә; чиһад /бах/.

ГӨЗАВӨТ - Газылыг, газы идарәси, дини идарә.

ГӨЗАВӨТХАНА - 1. Кечмишдә: дини мәһкәмә,
газыхана; 2. Мүсәлман руһани идарәләриндә газынын
башчылыг етдији идарә.

ГӨЛӨНДӨР - 1. Дәрвиш; 2. Һәгигәт әһли.

ГӘМӨР - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"ај" демәкдир/.

ГӘНИ - Биеһтијач, зәнкин, чох, чохлу; Аллаһын сифәтләриндән бири.

ГӨРМӘТИЛӨР - Исмаилизмдин голларындан олан төригәт; исмаили мөһәбләриндән биринин төрәфдарлары.

ГӘСӘС - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"һе-кајәт" демәкдир/.

ГӘСИС - Христиан руһаниси, христиан кешиши.

ГӘСС - Һәчч зијарәти үчүн үз вә бәдән түкләринин ғысалдылыб саһмана салынмасы.

ГӘҺҺАР - Гүдрәтли Танры.

ГИБЛӨ - Намаз вахты намаз ғылан адамын үзүнү чевирдији Мәккә истигамәти. (Мал-гара, гојун, гуш вә с. кәсиләркән үзү гибләјә чеврилир).

ГИБЛӘКАҺ - 1. Гиблә төрәфи, гиблә јери; 2. Пәрәстиш едилән, чох һөрмәтли.

ГИЈАМ - 1. Намазын әсас төркиб һиссәләриндән бири, јә'ни үзрү олмајан бир кимсәни намаз ғыларкән ајаг үстә дик вәзијјәтдә дурмасы; 2. Бах: гијамәт.

ГИЈАМӨТ - 1. Дини әгидәјә көрә ахыруззәмәндә бүтүн өлүләрин дирилиб галхмасы; мөһшөр, һаг-һесаб күнү; гијам; 2. Гур'ан сурәләриндән биринин ады.

ГИЈАС - Бәнзәтмә әсасында бир иш һаггында фикир вә мубаһисә јәритмә.

ГИРАӨТ - Намазда, ајаг үстә икән Гур'андан бир вә ја ики сурәсин учадан охума.

ГИССӘ - Доғру вә ја ујдурма һекајә, рәвәјәт.

ГИСТ - Шиә мөһәббиндә әдаләт, әдл.

ГЫЛ КӨРПҮ - Бах: Сират көрпүсү.

ГЫЛМАН - Чәннәтдә олан чаван оғланлар, хидмәтчиләр.

ГӨВЛИ-НАМӨШРҮ - Шәриәтә хилаф сөз.

ГӨВСАЛӘПӨРӨСТ - Инәјә ситајиш едәнләр.

ГУР'АН (ГУР'АНИ-КӘРИМ) - Аллаһ төрәфиндән вәһј јолу илә Мөһәммәд пәјғәмбәрә Аллаһын назил етдији мусәлманларын мугәддәс дини китабы.

ГУРБАН - Бир мөгсәд үчүн Аллаһ јолунда кәсилән гојун вә ја башга бир һејван. (Өн гәдим дини ајинләрдән бири).

ГУРБАН БАЈРАМЫ - Һичри илин сонунчу /зил-һиччә/ ајынын 10-да мусәлманларын гурбан кәсдикләри дини бајрам. (Оручлугдан 70 күн сонра кечирилир).

ГУРБАНКАҺ - Гурбан кәсилән мугәддәс јер.

ГУРБАНЛЫГ - Гурбан кәсилмәк үчүн сахланмыш һејван вә с.

ГУСАЛЕПӨРӨСТИ - Бах: бузовпәрәстлик.

ГҮББӨ - Күнбәз.

ГҮДСИ - Мугәддәс.

ГҮДСИЈАТ - Руһанијјәт әләминә аид олан ишләр.

ГҮДСИЈЛӨТ - Мугәддәслик.

ГҮРЕЈШ - 1. Әрәб гәбиләләриндән /тајфаларындан/ биринин ады; 2. Гур'ан сурәләриндән биринин ады.

ГҮСЛ - 1. Динин төләб етдији һалларда бәдәни мугәјјән үсулларла јума; јујунма, чиммә, пак олма, төмиз олма, төһарәт; 2. Өлүнү дини гәјдаларла јума.

ГҮСЛ ЕТМӨК - Пак олмаг, чиммәк, јујунмаг.

ГҮТБ - Дини башчы, дији рәһбәр (Суфи өвлијаларынын рутбәси).

ГҮТБЛҮК - Өвлијаларын ән али мөғамы.

Д

ДАВӨР - Аллаһ.

ДА'И/ЈӨ/ - 1. Дуачы; 2. Дин төбәлиғчиси.

ДАЛАЈ-ЛАМА - Тибетдә ламаизм дини башчысы.
 ДАОСИЗМ - Гөдим Чин динләрindən бири.
 ДАРИ-БӨГӘ - 1. Ахирәт сви; 2. Мөчәзи мө'нада: гөбир, мөзар.
 ДАРИ-ДҮНҖА - Дүнҗа сви.
 ДАРИ-ҮБА - Бах: дарүлгөрар.
 ДАРҮЛГӨРАР - О бири дүнҗа, чөннөтин икинчи гаты.
 ДАРҮЛИСЛАМ - Мүсәлманларын јашадыгы әра-зи; ислам сви.
 ДАРҮЛМӨ'МИНИН - Мө'минләр сви.
 ДАРҮЛ'ҮГБА - О дүнҗа, ахирәт.
 ДАРҮЛХҮЛҮД - Бөһишт, чөннөт /Чөннөтин үчүнчү гаты/.
 ДАРҮССӨЛАМ - Чөннөт; динчлик сви; /чөннө-тин биринчи гаты/.
 ДЕИЗМ - Аллаһа, ајинләрә вә һәр чүр динә инамы инкар сдөн, лакин Аллаһы әләмин илк сәбәби вә јарадычысы һесап сдөн тә'лим, дини-фәлсәфи чөрөјән.
 ДЕИСТ - Деизм төрәфдары.
 ДЕЈРИ-МУҒАН - Зөрдүштиләрин вә атәшпә-рәстләрин ибадәт јери.
 ДЕКАН - Католикләрдә вә англикан килсәсиндә баш кешиш.
 ДӨБИСТАН - Ибтидаи дини мәктәб, мәдрәсә.
 ДӨЈАР - Раһиб, монастыр сакини.
 ДӨЈР - Монастыр, мә'бәд.
 ДӨЛГ - Дөрвиш вә заһидләрин кәјдикләри көһнә палтар.
 ДӨРВИШ - 1. Гапы вә мејданчаларда кәзәрәк ди-ни һекајәләр данышмагла вә мүхтәлиф ојунлар кәстәрмәклә пул газанан адамлар. 2. Суфи төригәт-ләриндөн биринә мәнсуб олан адам.
 ДӨРВИШЛИК - Дөрвиш сәнәти, дөрвиш пешәси.

ДӨРӘК/Ө/ - Чөһәннәмин диби.
 ДӨСТАР - Бах: әммамә.
 ДӨСТӨМАЗ - Намаздан, Гур'аны әлә алыб оху-маздан әввәл әли, голу, үзү јума вә ајагларын үстүнә су чөкмә.
 ДӨСТӨМАЗ АЛМАГ - Дәстөмазы ичра сдөрәк јујунмаг.
 ДӨСТӨМАЗЛЫ - Дәстөмаз алмыш адам.
 ДӨСТУР - Зөрдүштиләрин баш каһини.
 ДӨҺРИ/ЈУН/ - Ахирәтә инанмајыб һәр шәјин бу дүнҗада олдугуну иддиә сдөн адам, атсист.
 ДӨЧЧАЛ - 1. Дини с'тигада көрә гијәмәт күнүнә, јө'ни һәзрәти 12-чи имамын зүһуруна јахын чох нөһәнк узунгулаға миниб зүһур сдөрәк адамлары дин-дөн узаглашдырачаг әфсанәви шәхс; өзүнү јаландан имам адландыран; 2. Христианларда: Исанын дүшмә-ни, антихрист.
 ДИЈАНӨТ - Динчилик, диндарлыг; дин вә иман.
 ДИЈАНӨТКАР - Диндар.
 ДИЈАНӨТПӨРВӨР - Динин сһкамыны тамамилә кәзләјән адам.
 ДИЈӨ/Т/ - Ганбаһасы /ислам һүгүгунча өлүм вә хәсарәт јетирмәкдә күнаһы олан адамын едәмәли олдугу мәбләг, пул/.
 ДИН - Харигүл'адә гүввәләрә вә варлыгларә инанмаға әсәсләнан дүнҗакөрүшләрин, тәсәввүрләрин мәчмусу.
 ДИНДАР - Аллаһын варлыгына инанан вә мән-суб олдугу динин сһкамларына чидди сурәтдә әмәл сдөн адам; динчи, мө'мин.
 ДИНДАРЛЫГ - Аллаһа вә динә инанма, дини сһкамлары јеринә јетирмә.
 ДИНДАШ - Ејни динә мәнсуб олан адамлар, бир диндән оланлар.
 ДИНДАШЛЫГ - Ејни бир динә мәнсуб олма.

ДИНИ - Динә аид олан, динлө олагәдар олан.
 ДИН-ИМАН - Дин, мәһәб.
 ДИНПӨРВӨР - Дин төрәфдары, дини мұдафия сдән, динчи, динпәрәст.
 ДИНПӨРВӨРЛИК - Динә инанма, дин төрәфдары олма, динпәрәстлик, динчилик.
 ДИНПӨРӨСТ - Бах: динпәрвәр.
 ДИНПӨРӨСТЛИК - Бах: динпәрвәрлик.
 ДИНСИЗ - Һеч бир динә инанмајан, кафир, бидин, бидијанәт.
 ДИНСИЗЛИК - Һеч бир динә инанмама, Һеч бир динә мәнсуб олмама, бидинлик
 ДИНЧИ - Бах: динпәрвәр.
 ДИНЧИЛИК - Бах: динпәрвәрлик.
 ДЈАКОН - Ашағы дәрәчәли кешиш.
 ДЈАЧОК - Православларда: руһани рутбәси олмајан килсә хадими.
 ДОГМАТ - Дини нәзәријјәнин әсас гануну: еһкам.
 ДОГМАТИЗМ - Еһкамлара әсасланан гејри-тәнгида тәфәккүр: еһкамчылыг; һәр шеји еһкам кими гәбул етмә.
 ДОГМАТИК - Еһкама, догмаја аид олан: догматизм төрәфдары.
 ДРУЗЛАР - Дини таригәт, исмаилизмдин бир голу. /Шејх Мәһәммәд Дрәзинин ады илә бағлыдыр/.
 ДРУИД - Гәдим келтләрдә:каһин.
 ДРУИДИЗМ - Гәдим келтләрдин дини.
 ДУА - 1. Адамларын бир мөтләблө Аллаһа вә мүгәдәс шәхсләрә етдији мұрачиәт, јахуа да ибадәт заманы зикр етдикләри сөзләр: ибадәт: вирд: 2. Һәр һансы бир горхуада вә ја мүәјјән хәстәлик заманы моллалар төрәфиндән Гур'ан әјәләри јазылмыш вә хусуси парчада тикиләрәк бојундан асылан дуа (ән чох учбуцаг шәклиндә:бүкүлүб палтардан асылыр).
 ДУА ЕТМӨК - Аллаһа јалвармаг, илтимас етмөк.

ДУАЈАЗАН - Дуа јазмагла мөшгул олан адам.
 ДУАКУ - Бах: дуачы.
 ДУАЛАМАГ - Бир көсә дуа охумаг, дуалама мөрасими ичра етмөк.
 ДУАЛАНМАГ - Үзәриндә дуалама мөрасими ичра едилмөк.
 ДУАЛАТМАГ - Башгасы васитәсилә дуаланма мөрасими ичра етдирмөк.
 ДУА-СӨНА - Бах: дуа.
 ДУАЧЫ - Дуа сдән адам, биринә сәадәт вә хошбәхтлик арзу сдән адам, дуаку.
 ДУЗӘХ - Чәһәннәм.
 ДҮЛДҮЛ - Имам Әлинин атынын ады.
 ДҮНЈӨВИ - Дини олмајан, дүнјаја аид.
 ДҮРРАӨ - Шејхләрин, дәрвишләрин узун кејими.
 ДҮХАН - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"түстү", "тәнбәки" дәмәкдир/.
 ДҮЧАҺАН - Ики дүнја /Бу дүнја вә ахирәт дүнјасы/.

Е

ЕЈДӨЛГӘДИР - Шиә бајрамы, Әлинин вилајәтинин, варислијинин, хәлифәлијинин илдөнүмү.
 ЕЈДИ-ӘЗҺА - Гурбан бајрамы (бах).
 ЕЈДИ-ФӨСҺ - Пасха бајрамы.
 ЕЈДИ-ФИТР - Оручлуг бајрамы.
 ЕКЗАРХ - Христианларда мүстәгил килсә, ја ајрыча килсә наһијәси башчысы.
 ЕКЗАРХАТ - 1. Екзарх һакимијјәти: 2. Екзарх рутбәси.
 ЕЛМИ-ӘҺАДИС - һәдисләр һаггында елм.

ЕЛМИ-КӨЛАМ - Дини мәсәләләри мәнтиг вә һикмәтлә сүбүт стмәјә чалышан гәдим схоластик елми; теолокија елми.

ЕЛМИ-ЛӨДҮННИ/ЈАТ/ - Илаһијјат елми; төсәввүф; илаһи сирләр.

ЕЛМИ-ҺАЛ - Дини әхлағ вә һәрәкәтләр елми /дәрс/.

ЕСХАТОЛОКИЈА - Дини тә'лим.

Е'ТИГАД - Бир шәјә үрәкдән инанма, инам; динә вә мәзһәбә инам.

Е'ТИКАФ - Үч күндән аз олмајарағ, әсасән рамазанда мәсчиддә галмағ, јалһыз ибадәтлә мәшғүл олмағ (чоғ вахт буну нәзир сдирләр, мәсчиддән чөлә чыхмырлар).

Е'ТИКАФХАНӨ - Заһидләрин, раһибләрин вә ја сүфиләрин ибадәтә чәкилдикләри јер.

ЕҺЈА - Оручлугда /рамазанда/ кечә ојағ галыб ибадәтлә мәшғүл олма; е'тикаф.

ЕҺКАМ - Һәр һансы бир дини нәзәријјәнин әсас гануну; доғмат.

ЕҺКАМПӨРӨСТ - Һәр шәји еһкам кими гәбул едән; еһкамчы.

ЕҺКАМПӨРӨСТЛИК - Һәр шәји еһкам кими гәбул стмә; еһкамчылығ.

ЕҺКАМЧЫ - Еһкампәрәст.

ЕҺКАМЧЫЛЫҒ - Еһкампәрәстлик, доғматизм.

ЕҺРАМ - 1. Мәккәдә һачыларын зијарәт заманы бүрүндүкләри хусуси кәјим; әрәбләрин бүрүндүкләри ағ парча; 2. Гәдим Мисирдә; фир'онларын нәһәнк мәг-бәрәси; пирамида; 3. Мәккәдә һачыларын мүғәддәс торпаға дахил оларкән тәләб олуна кәјимә бүрүнмә мәрәсим.

ЕҺСАН - Өлән шәхсин адына верилән јәмәк; кәј-рат.

ЕҺСАНАТ - Еһсан оларағ верилән шәјләр.

ЕҺСАНЧЫ - Саваб мәғсәди илә еһсан верән адам.

ЕҺТИДА - Доғру јолу тутма, дүз јолда олма; ислам динини гәбул стмә; мүсәлман олма.

Ә

ӘБА - Исламијјатда руһаниләрин вә мә'мин адамларын үстдән кәјдикләри голсуз вә гыса голлу, јахасы ачығ узун киши кәјими.

ӘБДУЛЛАҺ - Аллаһын гулу.

ӘБӘСӘ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"ғашғабағыны төкдү" мә'насында ишләнир/.

ӘГДӘС - Ән мүғәддәс, даһа мүғәддәс, даһа пак.

ӘГИДӨ - Дини е'тигад, инам.

ӘДЛ - Әдаләт

ӘЗАН - Бах: азан.

ӘЗРАИЛ - Дини е'тигадлара кәрә инсанларын әлмәк вахты чатанда онларын чаныны алан мәләк, әлүм мәләки /Аллаһын 4 мәләјиндән - Чәбрајыл, Әзрајыл, Микајыл, Исрафил - бири/.

ӘИММӨ - Чәмдә: имамлар.

ӘЛӘВИ - Бах: Әлиаллаһы.

ӘЛӘГ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады ("Ган лахтасы" демәкдир).

ӘЛӘМДАР - Әләм апаран, бајрағдар.

ӘЛИАЛЛАҺЫ - Мүсәлман төригәтләриндән биринин ады вә бу төригәтә мәнсуб олан адамлар /Әлини аллаһ сајанлар/; әләви.

ӘЛИАЛЛАҺЫЛЫҒ - Әлиаллаһы төригәти; әлә-вилик.

ӘЛМИННӨТҮЛИЛЛАҺ - Аллаһа шүкүр.

ӘЛҺӘМДҮЛЛАҺ - Шүкүр Аллаһа, Аллаһа шүкүр олсун; тә'риф Аллаһ үчүндүр.

ӘМИРӘЛМӘ'МИНИН - Мә'минләр әмири, башчысы /хәлифәләргә ырылган ад/.

ӘМИРӘЛМҮСЛИМИН - Мүсәлманларын әмири /башчысы/.

ӘММӘМӨ - Руһаниләрин, ахундларын башларына гәйдуглары саргы, чалма, дәстәр.

ӘММӘМӘЛИ - 1. Башында әммәмәси олан, әммәмәдар; 2. Руһани, сәјид, молла вә с.

ӘН'АМ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"мал-гара" дәмәкдир/.

ӘНБИЈ/А/ - 1. Чәмдә; пәјгәмбәрләр, нәбиләр; 2. Гур'ан сурәләриндән биринин ады.

ӘНӘЛҺӘГ - "Мәнәм Аллаһ", "Мәнәм һагг" /Суфи мәнсур һәллачын дара чәкиләркән дедији сөз/.

ӘНКӘБУТ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"һөрүмчәк" дәмәкдир/.

ӘНСАБ - Чәмдә: бүтләр.

ӘНСАР - Мөһәммәдин Мәдинә шәһәриндәки тәрәфдарлары; көмәкчиләри.

ӘНФАЛ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"дојуш заманы әлә кәчирилән гәнимәт" мә'насында ишләнир/.

ӘР - 1. Дини с'тигада көрә Аллаһа вә өвлијалара јахын олмаг шәрәфинә наил олмуш адам; 2. Мөвһуми төсәввүрләргә көрә суда јашајан бир вүчүд.

ӘРАФ - 1. Динә көрә чәннәтлә чәһәннәм арасында олан јер; 2. Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"Сәдд" дәмәкдир/.

ӘРБӘИН - Гырх; Мүсәлман төгвиминдә мәһәррәм ајынын бириндән.башлајараг гырх күн давам сдән мүддәт.

ӘРӨН - 1. Аллаһа вә өвлијалара јахын олмаг шәрәфинә наил олмуш адам; 2. Суда јашајан бир вүчүд.

ӘРӘСАТ - Мәһшәр/гијамәт/ күнү јенидән дириләчәк инсанларын өз әмәлләринә көрә һагг-һесаб

ысрмәк үчүн топлашачаглары јер, мејдан, әрәсати-мәһшәр.

ӘРӘСАТИ-МӘҺШӘР - Бах: әрәсат.

ӘРӘФАТ - 1. Мәккәдә әрәфә күнү һачыларын дурдуглары јер; 2. Мәккәнин шәргиндә јерләшән дагын ады.

ӘРӘФӨ - Гурбан бајрамындан бир күн әввәлки күн.

ӘРКАНӘДДИН - Динин рүкнләри.

ӘРҺӘМӘРРАҺИМИН - Рәһм сдәнләрин ән рәһмәдәни /Аллаһ/.

ӘРШ - Көјүн гатларындан бири /9-чу гаты олан ән уча көј/.

ӘРШИ-ӘЛА - Аллаһын сәлтәнәти, тахты.

ӘРШИ-ИЛАҺИ - Аллаһын көјү; уча мәгам.

ӘРШИ-МҮӘЛЛА - Көјүн 9-чу гаты, төбәгәси.

ӘСАТИР - Миф, әфсанә.

ӘСАТИРИ - Мифик, әфсанәви.

ӘСНАМ - Чәмдә: бүтләр, сәнәмләр.

ӘСНАМПӘРӘСТ - Сәнәмпәрәст, бүтпәрәст.

ӘСФӘЛ - Чәһәннәмнин 1-чи ән ашагы төбәгәси, һавијә /бах/.

ӘСНАБ/Ә/ - Мөһәммәд пәјгәмбәрин вә имамларын јахын адамлары, тәрәфдарлары, шакирдләри; она илк инанмыш адамлар.

ӘТАБӘХШ - Еһсан ысрән; бәхшиш ысрән.

ӘТТӨВБӨ - Күнәһдан пешман олуб Аллаһа тәрәф гајытма; күнәһындан өтрү үзр истәмә вә бир даһа күнәһ стмәмәк үчүн сөз ысрмә.

ӘФӘНДИ - Сүнни руһаниләринә ырылган ад.

ӘХБАР - Чәмдә: мүгәддәс сајылан хәбәрләр, һәдисләр вә с.

ӘҺГАФ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"Гумсал төпәләр" дәмәкдир/. Јәмәндә Оман илә һәзрәмәвт арасында бир јердир.

ӨҺД - Өһд, сөз всрмә, өһдәжә кәтүрмә.

ӨҺДИ-ӨТИГ - Төврат; төвратын христианлыг-дан габаг өн гөдим ады, Библиянын 1-чи һиссәси.

ӨҺДИ-ЧӨДИД - Инчил; инчилин э библиянын христианлыга аид олан дикөр китабларынын ады, Библиянын 2-чи һиссәси.

ӨҺӨДИЛҖӨТ - Танры субстансијасынын али мәгамы, төк вә шәриксиз олмаг.

ӨҺЗАБ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"дәс-төләр", "партијалар" демөкдир/.

ӨҺЛ - Бах: Өһли-бәјт.

ӨҺЛИ-БЕЈТ - Мөһөммөд пәјгәмбәрин өвладларына всрилән ад; өһл (Пәјгәмбәр әлсјһиссәламын аиләси).

ӨҺЛИ-ГИБЛӨ - Ислам өһли, мүсәлман.

ӨҺЛИ-ГУБУР - Гәбиристан өһли, өлүләр.

ӨҺЛИ-ДУНЈА - Ахирәтә инанмајыб бу дүнја илә марагланан.

ӨҺЛИ-ИМАН - Иман өһли, динә инамы олан.

ӨҺЛИ-КИТАБ - Мүгәддәс сајылан китаб өһли, әсасән јөһуди вә христианлар.

ӨҺЛИ-ҮРФАН - Дини шһкамлары өјрәнән адам.

ӨҺЛИ-ҺӨДИС - Дини һөдисләрә инананлар, һөдис өһли.

ӨЧӨЛ - Һәр бир чанлынын, хусусән дә инсанларын габагчадан мүөјјәнләшдирилмиш өлүм вахты.

ӨЧИННӨ - Чөмдә: чинләр.

ӨШ'ӘРИЗМ - Бах: Өш'әрилиқ.

ӨШ'ӘРИЛИК - Х әсрин әввәлләриндә мејдана кәлмиш дини тәригәт, өш'әризм.

3

ЗАВИЈӨ - Ибадәтлә мөшгул олан заһидин чөкил-дији тәнһа бир кушә, һүчрә.

ЗАВИЈӨНИШИН - Кушәнишин; завијәдә ибадәтлә мөшгул олан адам; килсәдә, һүчрәдә јашајан адам; совмөәнишин.

ЗАДУЛМӨАД - Гијамәт күнүнүн азугәси, баһасы.

ЗАИР - Зијарәтчи, зијарәт сдән, зијарәтә ксдән.

ЗАРИЈАТ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"совуруб дағыдан күлөкләр" демөкдир/.

ЗАТ - 1. Маһијјәт, Аллаһын субстансијасы; 2. Чөмдә: адамлар, инсанлар.

ЗАҺИД - 1. Вахтыны ибадәтлә кечирән адам; 2. Бах: тәрки-дүнја.

ЗАҺИДЛИК - Заһидин һалы, тәрки-дүнјалыг /бах/

ЗӨБАНИ - Чөһәннәмдә кунәһы оланлара өзәб всрән мөлөк.

ЗӨБИҺ/Ө/ - Гурбанлыг; гурбанлыг һәјван кәсмә.

ЗӨБУР - Давуд пәјгәмбәрә көндәрилән китаб.

ЗӨВАТ - Чөмдә: затлар, маһијјәтләр.

ЗӨВВАР - Зијарәтә ксдәнләр групу /дәстәси/; зијарәтчи.

ЗӨГГУМ - Чөһәннәмдә ачы мејвәси олан ағач; зөггумағачы, чөһәннәмағачы.

ЗӨКАТ - Ислам дининдә мадди чөһөтдән имканы олан һәр бир мүсәлман илдә бир дәфә малынын гыرخда бирини зөкат олараг всрмәси; дини всрки. Шиәләрдә: бугда, арпа, хурма, кишмиш, гызыл, күмүш, дөвә, гарамал, гојундан онда бири гөдәрди.

ЗӨКАТӨЛФИТР - Оручлуғ гуртарандан сонра пајланан сөдөгә.

ЗӨМЗӨМ - Кә'бәдә сују мүгәддәс сајылан гујунун ады.

ЗӨНЧИРВУРАН - Мөһөррәмликдә күрөкләринә зәнчир вуран адам; зәнчирчи.

ЗӨНЧИРЧИ - Бах: зәнчирвуран.

ЗӨРГ - Кечмишдә суфиләрин кәдји мави рәнкли палтар.

ЗӨРДҮШТИ - Зәрдүшт дининә мәнсуб олан ; атәшпәрәст.

ЗӨРДҮШТИЛИК - Азәрбајжан, Иран, Орта Асија, Әфғаныстан вә Өн Асиянын бир сыра вилајәтләриндә јајылмыш гәдим динләрдән бири /Зәрдүштин адындан кәтүрүлмүшдүр. Зәрдүштилийин мүгәддәс китабы "Авеста"дыр/.

ЗӨР"УН/зира"/ - Дирсәк, аршын /Гур'анда өлчү ваһиди кими ишләнир/.

ЗИЈАРӘТ - Хатырлама әләмәти олараг мүгәддәс сајылан јерләрә кәтмә, баш чәкмә/пәјгәмбәрләрин, өвлијаларын вә с.-нин мәзарларына баш чәкмә/.

ЗИЈАРӘТКАҺ - Зијарәт јери, зијарәт үчүн кәдилән јер /мүгәддәс јер/.

ЗИЈАРӘТЧИ - Зијарәт сән шәхс, зијарәтә кәдән адам; зәввар.

ЗИКР - 1. Гур'анын адларындан бири; ајә; дуа, вирд; 2. Тәсбих чәвири Аллаһа дуа сәтмә, вирд сәтмә; Аллаһ вә пәјгәмбәрләрин адларыны чәкмә /сәјләмә/; 3. Унутуланы хатырлама вә ја унутмамаг үчүн һәмишәлик јадла сахлама.

ЗИЛЗАЛ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"зәлзәлә", "титрәмә", "сарсылма" дәмәкдир/.

ЗЫНДЫГ - 1. Мани тәрәфиндән тәшкил сдилмиш тәригәтчиләрә верилән ад; 2. Кафир, јолуну азмыш. Динсиз /сәјүш кими ишләнир/.

ЗӨҺД - 1. Динин гадаган етдији шәјләрдән чәкинмә; пәһризкарлыг; 2. Тәрки-дүнјалыг.

ЗӨҺР - Күнорта

ЗӨҺР НАМАЗЫ - Күнорта вахты гылынан намаз, күнорта намазы.

ЗҮМӨР - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"зүмрәләр", "дәстәләр", "чәннәт вә чәһәннәмийн зүмрәләри" дәмәкдир/.

ЗУХРУФ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"даш-гаш", "бәр-бәзәк", "зинәт" дәмәкдир/.

ЗҮЛМ - Дини нөгтсји-нәзәрдән гануна зидд олан ифрат дәрәчәдә әзаб ишкәнчә, истибад.

ЗҮЛФИГАР - Имам Әлинин икибашлы гылынчына верилән ад; Әлинин ләғәби.

ЗҮЛХӘЛӘСӘ - Таг шәкилли, ағ рәнкли Мәккә илә Јәмән арасында пәрәстиш сдилән даш адыдыр.

ЗҮҺА - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"сәһәрчагы" дәмәкдир/.

ЗҮҺД - Заһидлик, Аллаһа ибадәт үчүн тәнһалыга чәкилмә.

ЗҮҺДИЈАТ - Әрәб әдәбијјатында : дини естетик мәзмунлу кичик лирик фәлсәфи әсәрләр /хүсусилә дә шә'рләр/.

ЗҮҺҺАД - Чәмдә: заһидләр.

И

ИБАДӘТ - 1. Дуа охума, намаз гылма шәклиндә ичра сдилән дини ајин; 2. Ситајиш, пәрәстиш.

ИБАДӘТКАР - Ибадәт сән, сәчдә сән.

ИБАДӘТКАҺ - Бах: ибадәтхана.

ИБАДӘТХАНА - Ибадәт јери, ибадәт сдилән јер; ибадәткаһ, атәшкаһ, мә'бәд /мәсчид, килсә, пир, очаг вә с./.

ИБАДӘТЧИ - Ибадәтлә мәшгул олан адам.

ИБАДУЛЛАҺ - Аллаһ бәндәләри.

ИБЛИС - Шәјтан.

ИБТИҺАЛ - Дуа, јалварыш.

ИГАМӘТ - Намазын мүстәһәб әмәлләриндән бири.

ИДДӘ - Әриндән ајрылан ја әри өлән гадынын тәзәдән әрә кәтмәк үчүн кәзләмәјә мәчбур олдуғу вахт, мүддәт.

ИЗАР - Гәччә кедән зөвварларын белләринә баглайыб бөдөнләринин ашагы һиссәсини өртөн парча.

ИЗӘД - Зәрдүштиләрдә: хејир вә нур аллаһы.

ИЈЕРАРХ - Јепископ рутбәли кешиш.

ИЈЕРЕЈ - Православ христианларда: кешиш.

ИКОНА - Христианларда: дини ситајиш объект; Аллаһын, јахуд өвлијаларын шәкли, кениш мәнада Исанын, Мәрјәм ананын вә бүтүн мүгәддәсләрин тәсвири.

ИКОНОБОРЧУ - Иконоборчулуг дини чәрәјанын төрәфдарлары.

ИКОНОБОРЧУЛУГ - VIII-IX әсрләрдә Византијада мејдана чыхмыш, иконалар ситајиш стмәјә зидд олан дини чәрәјан.

ИКСИР - Кечмишдә јаланчы кимјакәрләрин харигүл'адә бир гүввә вә тө'сирә малик олдуғуну иддиә етдикләри мөһүми бир маддә.

ИЛАҺӘ - Бә'зи динләрдә: гадын Аллаһ, сөнәм.

ИЛАҺИ - 1. Аллаһ; 2. Аллаһа мәхсус, Аллаһа аид, Аллаһа даир.

ИЛАҺИ! - Еј Аллаһ! /Аллаһа јалварыш/.

ИЛАҺИЈАТ - Дини сһкамлардан бәһс едән елм, дини елмләр.

ИЛАҺИЈАТЧЫ - Илаһијат алими

ИЛАҺИЛӘШДИРИЛМӘК - Аллаһ кими јүксәлдилмәк, учалдылмаг.

ИЛАҺИЛӘШДИРМӘК - Аллаһ кими јүксәлтмәк, Аллаһ сәјмаг.

ИМАМ - 1. Намаз гыланлара башчылыг едән руһани /јә'ни чамаатла гылынан намазларда намазы гылдыран шәхс/; 2. Пејгәмбәрдән сонра дин ишләринә рәһбәрлик едән адам; 3. Рәһбәр, башчы; 4. Мәзһәб башчысы; 5. Шиә мәзһәби башчысы Әли вә онун өвладларына верилән ад.

ИМАМӘТ - Бах: имамлыг.

ИМАМЗАДӘ - Имам өвлады, имам нәслиндән олан.

ИМАМИЈӘ - Он ики имама инанан төригәт.

ИМАМЛЫГ - Имам вәзифәси, имам рутбәси; имамәт.

ИМАМЧҮМӨ - Чүмә күнләри чамаат намазына башчылыг едән руһани.

ИМАН - Инанма, дәрин инам, с'тигад.

ИМАНА КӨЛМӘК - Ислам динини гәбул етмәк, мүсәлман олмаг.

ИМАНЛЫ - Диндар, динә инанан.

ИМАНСЫЗ - Динә инанмајан, динсиз.

ИМСАК - Рамазанда оручун башлангычы (јсмәк, ичмәк вә с.-дән өзүнү сахлама).

ИНАБӘТ - Төвбә етмә, төвбә.

ИНДУИЗМ - Һиндистанда јайылмыш брәһмәнизм дининин мүасир формасы.

ИНДУЛКЕНСИЈА - Католик килсәсиндә "күнаһ"ларын там вә ја гисмән бағышланмасы вә бу һагда килсә төрәфиндән, Рома папасы адындан пул илә всрилән шәһадәтнамә, фәрман.

ИНКВИЗИСИЈА - Бид'әтчиләрә вә бид'әтчиликдә шүбһә ојаданлара диван тутмаг мәгсәдилә XIII әсрдә католик килсәсинин папалыг төрәфиндән јара-дылмыш хәфијјә вә мөһкәмә органы.

ИНКИР - Әслиндә: Нәкир-мүнкир, гәбирдә өлүнү сорғу-суала тутан ики мөләкдән бири (о биринин ады мүнкирдир).

ИНСӘРА - Ыу дүнја.

ИНФАГ - Дин јолунда сәрф етмә (хәрчләмә).

ИНФИТАР - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"көјүзүнүн јарылмасы" (парчаланма) демәкдир/.

ИНЧИЛ - Библијанын, Исанын һәјат вә тә'лими һаггындакы һиссәләрдән бәһс едән вә христиан дини-

нин əсасыны тəшкил сдөн һиссəsi, 2-чи һиссə /"Хош хəбər" адланыр; Əһди-əтиг/.

ИНШАЛЛАҢ - "Аллаһ ғојса", "Аллаһ дејөн ол-са", "Əкəр Аллаһ истəсə" мə'наларында хəјир-дуа.

ИНШИГАҒ - Гур'ан сурəлəриндөн биринин ады /"кəјүн јарылмасы" демəкдир/.

ИНШИРАҢ - Гур'ан сурəлəриндөн биринин ады /"ачма" вə јə "кснишлəтмə" демəкдир/.

ИРСАЛИ-РУСУЛ - Пəјғəмбəрлəрин Аллаһ тəрəфиндөн кəндəрилмəsi.

ИРТИДАД - Диндөн чыхма, динин зиддинə кст-мə.

ИРФАН - Тəсəввүрдə - Аллаһы дəрк стмə; су-физмдə: Аллаһа говушмағ слми.

ИСƏВИ - Иса дининə мəнсуб олан; христиан, хачпəрəст.

ИСƏИЈЈƏ - Бах: исəвилик.

ИСƏВИЛИК - Христианлығ, хачпəрəстлик, исəвијјə; Иса дининə мəнсуб олма.

ИСЛАМ - VII əсрдə Мəһəммəд пəјғəмбəр тəрəфиндөн тə'сис сдилмиш вə бəтүн дүнјадə кениш јарылмыш монотест дин; Ислам дини; мұсəлманлығ; бир Аллаһа итаəт.

ИСЛАМИ/ЈЈƏ/ - Ислам дининə мəхсус олан, ис-ламлығ.

ИСЛАМИЈЈƏТ - Ислам дини; мұсəлманлығ, мұсəлманчылығ.

ИСЛАМЛЫҒ - Бах: исламијјə.

ИСМАИЛИЗМ - Исмаиллəрин тə'лими.

ИСМАИЛИК - Шиəликдə тəриғəт /имам Чəфəр Садығын бəјүк оғлу Исмајылын адындан/.

ИСМИ-ƏЗƏМ - Нағылларда: ссһрли, тилсимли дуа; Аллаһын əн бəјүк ады.

ИСНА-ƏШƏРИ - Шиə /12 имам ғайл олан дин-дар /; 12 имами.

ИСПРА - Гур'ан сурəлəриндөн биринин ады /"мə'рач кчəси"нə ишарəдир; кчə вəхты јол кстмə/.

ИСРАФИЛ - Аллаһын дəрд мəлəјиндөн /Чəбра-јыл, Əзрајыл, Микајыл, Исрафил/ бири, ғијамəт күнү сур - шəјпур чалыб əлүлəри ғəбирдөн ғалдыран; ғијамəтин ғопдугуну хəбər вєрən.

ИСТИҒФАР - Аллаһа јалварарағ кунəһларынын бағышланмасыны истəмə; "əстəфүрүллаһ" дејə тəвбə стмə.

ИСТИНШАК - Кəнзијə ғəдər бурнуна су чəкмəк /Гүслүн мұстəһəблəриндөн бири/.

ИСТИСҒА - Аллаһа јалвармағла, она дуа стмəк-лə јағыш истəмə.

ИСТИХАРƏ - Көрүлəчəк бир ишин уғурлу олүб-олмајачағыны ғабағчадан билмəк үчүн Гур'ан, тəсбəх вə с. илə фал ачма, дуа охума.

ИСТИЧАБƏТ - Дуанын, намазын, оручун вə с.-нин ғəбул сдилмəsi.

ИТАƏТ - Табс олма, бəјүн əјмə; табелик.

ИУДАИЗМ - Е. ə. I минилликдə Фəлəстиндə јəһудилəр арасында јарылмыш дин; јəһуди дини.

ИФРИТ - 1. Шəјтан, иблис; 2. Мəчəзи мə'нада: амансыз, ғəддар адам һағгында.

ИФТАР - Оруч ачма, оруч ачаркən јəјилən јемəк.

ИФТАРЛЫҒ - Оруч ачмағ үчүн һазырланмыш јемəк.

ИФТИТАҢ - Намаза башлајаркən дејилən илк тəкбир.

ИХЛАС - Гур'ан сурəлəриндөн биринин ады /"јалғыз Аллаһа мəхсус олан сифəтлəр" демəкдир/.

ИХТИЈАРАТ - Дини-схəластик китаб.

ИЧАБƏТ - Дуа вə с.-нин јєринə јетмəsi.

ИЧТИҒАД - Мұчтəһидин сһкам вə һəдислəрдən мə'на вə һəкм чыхармасы; дини-һүғуғи мəсəлəлəрə даир мұстəғил мұһакимə ихтијары.

ИШАР - Һәччә кәдән зиһәрәтчиләрин гурбан кәсәчәкләри һејвана нишан гојмасы.

ИШРАГ - Илаһи нурун сачмасы.

ИШРАГИ - Ислам дининдә ишыгы әсас көтүрән фәлсәфи чәрәјан /Әсасыны Шиһабәддин Сүһрәвәрди гојмушдур/.

ИШРАК - Чохаллаһлылыг.

J

ЈАРАДАН - Аллаһ, танры.

ЈАС - Бир адамын өлүмү илә әләгәдар ағлама, һүзн вә кәдәр; матәм, тө'зијә.

ЈАСИН - Өлү үчүн охунан Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"киминсә өлүсү үчүн дуа", "мәрһумун руһуну јад етмәк дуасы" мә'насыны билдирир/.

ЈАСЛЫ - Тө'зијәли, матәмли /бир адамын өлүмү илә әләгәдар јас сахлајан/.

ЈЕВАНКЕЛИСТ - 1. Инчилин хәјали мүәллифи; 2. Протестант /протестантлыға мәнsub олан вә она е'тигад едән адам/; 3. Јеванкелист төригәтчиси.

ЈЕВХАРИСТИЈА - Причастије /7 христиан ајинләриндән бири/.

ЈЕЗУИТ - Католик дининин өн мүртәс вә өн гәдәр төшкилатларындан олан "Иса чөмијјәти"нин үзвү /католик раһиб орденинин үзвләри/.

ЈЕЛЕОСВЈАШЕНИЈЕ - Бах: соборованије.

ЈЕМИН - Анд, анд ичмә.

ЈЕНАРХИЈА - Христианларда: архијерей төрәфиндән идәрә олуна килсә округу, дини инзибати ваһид.

ЈЕПИСКОП - Христиан дининдә јүксәк руһани рүтбәси; бу рүтбәни тутан шәхс.

ЈЕПИСКОПЛУГ - Јепископ рүтбәси.

ЈӨДИ-БЕЈЗА - Ағ әл /Муса пейгәмбәрин мә'чүзә кәстәрдији әлә ишарәдир/.

ЈӨЗДАН - 1. Аллаһ; 2. Гәдим зәрдүштиләрдә хәјир аллаһы.

ЈӨЗДАНБӨХШ - Аллаһ бәхшиши.

ЈӨЗДАНИ - Аллаһа мәнsub, илаһи.

ЈӨЗДАНПӨРӨСТ - Аллаһа ситајиш едән, аллаһ-пәрәст.

ЈӨЗИДИ - Күрдләр арасында јайылмыш бир мәзһәб вә бу мәзһәбә мәнsub олан адам (бә'зи рәвәјәтләрдә онлар шәјтаны Аллаһ билирләр).

ЈӨЗИДИЛИК - Језиди мәзһәби вә она мәнsub-бијјәт.

ЈӨҺВА - Гәдим јөһудиләрдә Аллаһын ады.

ЈОГ - Һиндистанда: јога мәзһәбинә мәнsub адам.

ЈОГА - Һиндистанда: мистик-дини нәзәријјә, мәзһәб.

K

КАББАЛА - Сәһрбазлыгла әләгәдар олуб јөһудиләр арасында јайылмыш мистик дини нәзәријјә.

КАБИРЛӨР - Гәдим јунан Аллаһлары вә онларын ајининин каһинләри.

КАЛВИНИЗМ - Исвәчрәдә јаранмыш протестант мәзһәбләриндән бири /XVI әсрдә Калбин төрәфиндән тө'сис едилмишдир/.

КАЛВИНИСТ - Калвинизм мәзһәбинә мәнsub адам.

КАНОН - 1. Килсә төрәфиндән мүгәддәс сајылан китаблар; 2. Дини бајрамларда охунан маһны.

КАНТОР - Католик килсәсиндә вә јөһуди мә'бәдләриндә дини маһнылар охујан адам.

КАПЕЛЛА - 1. Католик килсәси; 2. Католик мә'бәдиндә хор дәстәси үчүн јер.

КАПЕЛЛАН - 1. Католикларда: кешиш көмөкчиси; 2. Инкилтердө: св кешиши.

КАПИТУЛ - Башлыгы плаш кејән Рома католик раһиби.

КАПУСИН - Рома католик килсәсиндә руһаниләр һеј'әти.

КАРДИНАЛ - Рома католик килсәсиндә баш руһани рутбәси вә бу рутбәни дашыјан шәхс.

КАРДИНАЛЛЫГ - Кардинал рутбәси.

КАСТЕЛЈАН - Католик килсәләриндә: кешикчи.

КАТЕХИЗИС - Дини тә'лим әсасларынын һамы төрәфиндән баша дүшүдәчәји формада шәрһинин верилдији китаб /христианларын суал-чаваб шәклиндә олан дини шәриәт китабы/.

КАТИБ - Мәһәммәд пејгәмбәрин вәһјләрини јазан савадлы адам: мирзә.

КАТОЛИК - Католик мәзһәбинә /дининә/ мәнсуб олан адам; католицизмә аид олан.

КАТОЛИКЛИК - Католицизмә мәнсубијјәт, католик дининә мәнсуб.

КАТОЛИКОС - Күрчү вә ермәни килсәләри башчысынын титулу.

КАТОЛИЦИЗМ - Гәрби христиан мәзһәби; католиклик; католик дини.

КАФИР - Ислам дининә инанмајан, мүсәлман олмајан; динсиз.

КАФИРАНӘ - Кафир кими, кафирчәсинә.

КАФИРЛИК - Аллаһы, ислам динини инкар етмә.

КАҺИН - 1.Гәдим Мисирлиләрдә гејдән хәбәр верән руһани; 2. Бүтпәрәстләрдә: дин хадими; тагут.

КАҺИНЛИК - Каһинин пешәси.

КВАКЕР - АБШ-да вә Инкилтердә килсә мәрасимләрини инкар едән христиан дини төригәтинин үзвү.

КЕЛАР - Монастыр тәсәрруфатына бахан раһиб.

КЕШИШ - Христианларда: епископ вә дјакон арасында руһани рутбәси вә бу рутбәни дашыјан руһани.

КЕШИШЛИК - Кешишин иши, вәзифәси.

КЕШИШСИФӘТ - Көрүнүшчә кешишә охшајан; кешишә бәнзәјән.

КӘ'БӘ - Мәккәдә исламын әсас зијарәткаһы, мүгәддәс мә'бәд, мүгәддәс бина, гилләкаһ.

КӘЛАМ - Формал мәнтиги дәлилләрә әсасланан мүсәлман илаһијјаты.

КӘЛАМУЛЛАҺ - Гур'ан, Аллаһын сөзү, Аллаһын кәламы.

КӘЛИМУЛЛАҺ - Муса пејгәмбәрин ләгәби.

КӘЛИСА - Бах: Килсә.

КӘЛМЕЈИ-ШӘҺАДӘТ - Исламын иман рәмзи, јатмаздан габаг вә ја өлүм ајағында икән "Әшһәдү әлла-илаһәилләллаһ, әшһәдү әннә Мүһәммәдән Рәсулуллаһ" ифадәси. /Бу кәлмә һәмин адамын һәм дә мүсәлманлығыны көстәри/.

КӘМЕ'ТИГАД - Е'тигады аз олан; с'тигадсыз.

КӘРАМӘТ - 1. Харигүл'адә ишләр, мә'чүзәләр; пејгәмбәр олмајан шәхсин јахуд бир пирин көстәрдији мә'чүзә; 2. Аллаһын лүтфү.

КӘРБӘЛА - Ирагда шиәләрин мүгәддәс зијарәткаһларындан биринин ады, Кәрбәлә шәһәри. /Һәзрәти имам Һүсәјнин гәбри шәрифи Кәрбәладады/.

КӘРБӘЛАЈИ - Кәрбәлә шәһәриндә имам Һүсәјнин мәгбәрәсини зијарәт етмиш адама верилән ад.

КӘРРАР - Икид, чәсур. Имам Әлинин ләгәби; һәјдәри-кәррар /чәсур шир - Әли/ә/ һаггында тә'риф/.

КӘФӘН - 1. Мејтә сарылан ағ парча; 2. Зәвварларын дини 'ајинләр заманы кејдикләри узун ағ парча.

КӨФФАРӨ - Едилөн кұнаһлары тәмизләмәк вә ја бағышлатмағ үчүн шәриәт әсасында сәдәғә вермә вә ја оруч тутма, кұнаһы тәмизләмә.

КӨФФАРӘТ ОРУЧУ - Чәза оларағ /јә'ни Рамазан оручу үзүрсүз оларағ позуларкән /јенидән тутулан 60 күнлүк оруч.

КӨҺФ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"магара" дәмәкдир/

КИЛСӨ - 1. Христианларын ибадәткаһы, мә'бәди; кәлиса; 2. Дини тәшкилат, дини тәриғәт.

КИНИШТ - Атәшпәрәстләрин мә'бәди; атәшкәһ.

КИОТ - Икона үчүн шүшәли кичик гүту.

КИРДИКАР - Јарадычы Аллаһ, халиғ.

КИСВӨ - Кә'бәнин үстүндәки гара өртүк.

КИШ - Дин, мәзһәб.

КЛЕРИКАЛ - Клерикализм чәрәјаны тәрәфдары.

КЛЕРИКАЛИЗМ - Капиталист өлкәләриндә сијаси вә мәдәни һәјәтдә дини тәшкилатларын һакимијјәтини мөһкәмләтмәјә чалышан сијаси чәрәјан.

КЛЕРК - Орта әсрләрдә Франсада вә Инкилтәрәдә: руһани.

КЛИР - 1. Килсә хадимләринин корпарасијасы; килсә руһаниләри; 2. Килсә хору.

КЛИРОС - Килсәнин јухары башында сағ вә солда охујанлар үчүн һүндүр јер.

КЛОБУК - Раһибләрин башларына гојдуғлары учу шиш папағ.

КОНКЛАВ - Рома папасыны сечән кардиналлар шурасы.

КОНКОРДАТ - Рома папсы илә һәр һансы бир һөкүмәт арасында бағланан мугавилә.

КОНСИСТОРИЈА - Христианларда: инзибати вә мөһкәмә һүгуғуна малик руһани идарә.

КОНФУСИЧИЛИК - Чин мүтәфәккири Конфусинин дини нәзәријјәсинә әсасланан әхлағи - фәлсәфи бахышлар вә ән'әнәләр системи.

КОРИБАНТЛАР - Кибела илаһәси ајининин кәһинләри.

КОСТЈОЛ - Полјак католик килсәси.

КӨВСӨР - 1. Чәннәтдә булаг ады; 2. Гур'ан сурәләриндән биринин ады.

КРЕАТСИОНИЗМ - Дүнјанын, чанлы вә чансыз тәбиәтин Аллаһ тәрәфиндән јарадылмасы һағгында дини идсалист тә'лим.

КСӨНДЗ - Полјак католик кәшиши.

КУПЕЛ - Хач сујуна салмағ үчүн бөјүк габ, ванна, чән вә с.

КУТЈА - Православларда: бал, дүју вә кишмишдән һазырланан сһсан'хәрәји.

КУШЛУК - Сөһәрлә күнорта арасындакы вахт /бу вахт да намаз гылыныр ки, бу да кушлук намазы адланыр/.

КУРЕ - Франсада, Белчикада вә бир сыра башга өлкәләрдә: католик кәшиши.

КУФР - 1. Аллаһсызлығ, динсизлик, кафирлик, Аллаһа инанмама; 2. Аллаһа гаршы сөјләнән пис сөз.

КУФРИЈАТ - Динсизлијә аид олан шә'рләр, атеизмә даир шә'рләр.

КУФФАР - Чөмдә: кафирләр.

К

КАВУР - Мүсәлманларын христианлара вердикләри ад.

КӘБР - Ода ситајиш едән; атәшпәрәст, мағ, зәр-дүшт тәрәфдарлары, гәдим парслар.

КӨЗМУНЧУГУ - Беднәздән, көзәкәлмәдән горунмаг үчүн гола, јахаја вә с. јерә тахылан аг халлы гара мунчуг.

КУШӘНИШИН - Дүнјадан әл чәкиб ибадәтлә мәшгул олан.

КУДАЗ - Јанма, фәләкәт; чаду дуасы нәтичәсиндә бир адама јетирилән бәла, азар.

КУНАҢ - Дини-әхлаги нормаларын позулмасы, динә көрә гәбаһәт сајылан иш, саваб сајылмајан иш.

КУНАҢАБАТМА - Күнаһ иш көрүб гәбаһәтә батма.

КУНАҢКАР - Күнаһа батан адам, күнаһы олан адам; дини әхлаги нормалары позан адам.

КҮНБӨЗ - Јарымдаирә шәклиндә таван, гүббә.

КУРУҢ - Адамлар јыгыны, дәстәси; дәстә.

Л

ЛАИЛАҢӘИЛЛӘЛЛАҢ - Аллаһдан башга ибадәт едиләчәк бир мә'буд, Аллаһ јохдур.

ЛАВРА - Бөјүк православ киши монастыры; бөјүк монастыр.

ЛАМА - Монголустаңда, Бурјатијада, Тувада, Тибетдә будда раһиби; ламаист руһаниси.

ЛАМАИЗМ - Тибет вә Монголустаңда јайылмыш буддизм мәзһәбләриндән бири.

ЛАМАИСТ - Ламаизм дининә мәнсуб олан адам, ламаизм тәрәфдары.

ЛАМӨЗҺӨБ - Мәзһәбсиз, динсиз, динә инанмајан.

ЛАҢУТ - Илаһијјат, илаһилик.

ЛАҢУТИ - Илаһијјат елминә аид.

ЛЕВИТ - Гәдим јәһуди дининдә каһин, руһани.

ЛЕЈЛ - Гур'ан сурәләриндән бириний ады /"кәчә" демәкдир/.

ЛЕЈЛӘТУЛ-ИСПРА - Ме'рач кәчәси /бах ме'рач/.
ЛӘ'НӘТ - Дини с'тигада көрә Аллаһын мәрһәмәтиндән мәһрум олма, дәрқаһыңдан, гапысыңдан говулма.

ЛӘ'НӘТУЛЛАҢ - Аллаһ лә'нәт еләсин /гаргыш кими ишләдилир/.

ЛӘҢӨБ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"алов атасы" демәкдир/.

ЛИЛЛАҢ - "Аллаһ хатиринә" мә'насында ишләнилән сөз.

ЛИТУРКИЈА - Христианларда ән әсас ибадәт ајини.

ЛИТУРКИКА - Илаһијјат фәнләриндән бири.

ЛОҒМАН - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /әфсанәви һәким лоғманын адындан; чох биликли һәким/.

ЛҮТЕРАН - Лүтеранлыг дининә мәнсуб адам.

ЛҮТЕРАНЛЫГ - Алманијада христиан /протестант/ мәзһәби /Мартин Лүтер тәрәфиндән әсасы гојулмушдур/.

М

МАҒ - Гәдим фарсларда, мидијалыларда каһин, сәһрбаз.

МАДОННА - Исанын анасы Мәрјәмә верилән ад, һабәлә онун шәкили вә ја һәјкәли.

МАЗДЕИЗМ - Зәрдүшт дини. /Гәдим Иранда атәшпәрәст дини/.

МАИДӨ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"сүфрә" демәкдир/.

МАКИЗМ - Сәһрбазлыг, чадукәрлик, макија.

МАКИЈА - 1. Хәјали сәһрли гүввәләрә вә онларын көмәји илә бизи әһатә едән керчәклијә тә'сир етмәјин мүмкүнлүјүнә с'тигадла бағлы олан ајинләрин вә

һәрәкәтләрин мәчмусу; 2. Чадукәрлик, сәһрбазлыг, овсунчулуг.

МАЛАКАН - Малаканлыг төригәтинә мәнсуб адам, молокан.

МАЛАКАНЛЫГ - Православ килсәсинин сһкам вә мәрасимләрини рәдд сдән христиан дини төригәт-ләриндән бири, молоканлыг.

МАЛИКИ - Исламда бир төригәт башчысы олан Әбу-Әбдуллаһ бин Әнәс бин-Малик адлы шәхсин төрәфдарларына верилән ад.

МАЛИКИЗМ - Маликиләрин тө'лими.

МАММОНА /мамон/ - Гәдим Суријалыларда боллуг Аллаһы, сөрвәт Аллаһы. /Бу бә'зи гәдим халг-лара да аиддир/.

МАНИЗМ - Етнографијада: улу бабаларын руһу-на ситајиш.

МАРИХЕҢЧИЛИК - III әсрдә Иранда мејдана кәлмиш дин.

МАРТИНИЗМ - XVIII әсрдә масонлар арасында јајылмыш мистик нәзәријә.

МАРТИНИСТ - Мартинизм төрәфдары.

МАРУТ - Дини әсатирдә Һарут (бах) адлы мөлә-кин јолдашы; мөләикә.

МАСӘВА - Аллаһдан башга олан нә варса (шәј-ләр).

МАСОНЛУГ - XVIII әсрдә Инкилтәрәдә мејдана кәлмиш дини-фәлсәфи чәрәјан, масончулуг.

МАСОНЧУЛУГ - Бах: масонлуг.

МАУН - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"зә-кат" дсмәкдир./

МАҺПӨРӨСТ - Аја ситајиш сдән.

МАШАЛЛАҺ - "Афәрин", "әһсән" мә'наларда ишләнир.

МЕ'РАЧ - Мәһәммәд пәјгәмбәрин көјә чыхмасы вә Аллаһла данышмасы.

МЕССА - Католик килсәсиндә әсас ибадәт вә бу ибадәт заманы чалынан мусиги.

МЕССИАНИЗМ - Бәшәријәтин мистик хилас-кары "Аллаһ елчиси" һаггында дини тө'лим.

МЕТОДИЗМ - Методистләрин дини нәзәријәси.

МЕТОДИСТ - Инчили тәблиг сдән инкилис-аме-рикан дини төригәтинин төрәфдары.

МЕҺРАБ - Мәсчидләрдә гиблә төрәфдәки дивар-да гајырылмыш вә пишнамазын әнүндә дуруб намаз гылындыгы ојуг.

МӘАД - Бах: миад.

МӘАРИЧ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"јүксәлиш јолу", "дәрәчәләр", "пилләләр" дсмәкдир/.

МӘ'БӘД - Ибадәткаһ, ибадәт јери, ибадәтхана, мә'бәдкаһ.

МӘ'БӘДКАҺ - Бах: мә'бәд.

МӘ'БӘС - Һәзрәти Мәһәммәдин пәјгәмбәрлијә јетишмәси.

МӘ'БУД - Ибадәт сдилән шәј /Бүт, күнәш, ај, ул-дуз вә с./

МӘВАҺИБ - Гајгы; илаһи верки; үлфәт.

МӘГБӨРӨ - Гәбир, мүгәддәс гәбир.

МӘГДУР - Алына јазылмыш, талс, гисмәт, мәг-сум.

МӘГСУМ - Бах: мәгдур.

МӘГТӘЛ - Имам Һүсәјнин гәтлинә аид китаб; гәтл олунан јер.

МӘГФИРӨТ - Күнаһларын багышланмасы.

МӘДӨНИЈӘ - Мәдинәдә назил олан сурә вә ја әјәләр, ја'ни Мәһәммәд пәјгәмбәрин Мәдинәдә јаша-дыгы дөврдә көндөрилән сурә вә ја әјәләр.

МӘДРӘСӘ - Дини мәктәб, руһани мәктәби.

МӘЗАР - Гәбир.

МӘЗБУР - Гур'анда кестөрилмиш.

МӨЗМӨЗӨ - Агзына су алыб богазла бирликдө гаргара шөклиндө чалхалама (Гүслүн фәрзләриндөн бири).

МӨЗҺӨБ - Дин; дини чөрәјанлардан һәр бири, бир динин ајрылдыгы голларын һәр бири.

МӨЗҺӨБСИЗ - Динсиз, ламөзһөб, динә инан-мајан.

МӨЗҺӨБСИЗЛИК - Динсизлик.

МӨККИЈӘ - Мөккәдә назил олан сурә вә әјәләр, јә'ни Мөһөммәд Пејгәмбәрин Мөккәдә јашадыгы дөвр-дә назил олан сурә вә әјәләр.

МӨКРУҺ - Шәриәтә көрә һарам сајылмаса да, зәрури сһтијач олмадан јеринә јестирилмәси мәсләһәт көрүлмәјән шәј /сдилмәси сдилмәмәсиндән даһа хејир-ли олан иш/.

МӨЛӘК/мәлаикә/ - Дини тәсөввүрә көрә Алла-һын ән јахын көмөкчиси олан вә онун кестәриш вә әмрләрини јеринә јетирән чох көзәл бир мәхлүг; фириштә.

МӨЛӘКУТ - Мәләкләрин вә руһларын олдугу јер; илаһи сәлтәнәт.

МӨЛӘКҮЛМӨВТ - Әзәјыл, өлүм мәләки.

МӨЛ'УН - Лә'нәтә кәлмиш.

МӨ'МУМ - Намаз вахты имамын архасында даја-нан.

МӨНАР - Бах: минарә.

МӨНАТ - Исламијјәтдән габаг әрәбләрин сита-јиш сдикләри бүтләрдән биринин ады.

МӨНСӘК - Ибадәт (һәчч ибадәтләри илә әләгә-дар ишләнән сөз).

МӨРАСИМ - Рәсми ајинләр /тәнтәнә, адәт, ән'-әнә/.

МӨРСИЈӘ - Өлмүш бир адамын јахшы сифәтлә-рини вәсф сдән вә әсасән јас јерләриндә охунан шә'р; өлү үчүн ағы дејиб аглама.

МӨРСИЈӘКУ - Бах: мәрсижәхан.

МӨРСИЈӘКУЛУГ - Бах: мәрсижәханлыг.

МӨРСИЈӘХАН - Мәрсижә охујан адам, өлүнү ох-шайыб башгаларыны агладан мәрсижәчи; мәрсижәку; нөвһәхан.

МӨРСИЈӘХАНЛЫГ - Мәрсижәханын иши, пешә-си; мәрсижәчилик, мәрсижәкулуг, нөвһәханлыг.

МӨРСИЈӘЧИ - Бах: мәрсижәхан.

МӨРСИЈӘЧИЛИК - Бах: мәрсижәханлыг.

МӨСИҺА - Христианларда: Исанын ләгәби /Исанын сүфрәси кими дә изаһ олунур/.

МӨСИҺИ - 1. Христиан дини, христианлыг; 2. Христиан дининдә олан адам; христиан, хачпәрәст.

МӨСУБӘ - Хејирли бир ишин өвәзиндә Аллаһ тө-рәфиндән верилән музд.

МӨСЧИД - Сөчдә әдилән јер, мүсәлманларын ибадәткаһы, ибадәт јери; ибадәт еви.

МӨСЧУД - Сөчдә олунан шәј /Бүт, Аллаһ вә с./

МӨҺӨРРӘМ - Әрәб гәмәри тәгвиминин биринчи ајы /Имам һүсәјн вә төрәфдарлары. Бу ај гәтл сдил-дији үчүн јас ајы һесап олунур/.

МӨҺӨРРӘМЛИК - Мөһөррәм ајында шиәләрин сахладылары јас; тә'зијә.

МӨҺИЛЛ - Гурбанкаһ (Гурбанлығын һалал-лығыла кәсилмә јери).

МӨҺШӨР - Бах: гијәмәт.

МӨЧЛИС - Мәсчиддә, мәдрәсәдә вә с.-дә мәшгә-лә јери, мәшгәлә отагы.

МӨЧУС - Гәдим иранлыларын атәшпәрәстлик дини, зөрдүшти; атәшпәрәстләр, зөрдүштиләр.

МӨЧУСИ - Атәшпәрәст, мәчус дининдә олан.

МӨЧУСИЈӘТ - Атәшпәрәстлик, зөрдүштилик.

МӨШӘДИ - Мөшһәддә имам Рзанын мәгбәрә-сини зијарәт етмиш адама верилән ад.

МӨШҺӨД - 1. Иранын әјәләт мәркәзи, Мөшһөд шәһәри; 2. Мөшһөддә имам Рзанын шәһид сдилдији вә басдырылдыгы јер.

МИАД - Гијәмәт күнү, мәад.

МИЗАН-ТӨРӨЗИ - Динә көрә гијәмәтдә /гијәмәт күнүндә/ адамларын саваб вә кунәһыны өлчәмәк үчүн төрәзи.

МИКАЈЫЛ - Аллаһын бәндәләринә рузи пајлајан дөрд мәләјиндән бири. /Чәбрајыл, Әзрајыл, Микајыл, Исрафил/.

МИЛАД - Христианларда: Исанын доғулдугу ил; Иса пејғәмбәрин төвәллүд күнү бајрамы.

МИЛАДИ - Иса пејғәмбәрин доғулдугу илдән башланан христиан ерасы.

МИНАРӨ - Әзан вермәк үчүн мәсчидләрин јанында вә ја үстүндә учалан гүллә, мәнәр.

МИНАЧАТ - 1. Аллаһа дуа етмә, дуа-сәна; 2. Азан чөкмәклә әһалијә верилән хәбәр.

МИНБӨР - Мәсчидләрдә ваизин, хәтибин чыхыб хутбәохудугу пилләли күрсү.

МИНУ - Чәннәт, беһишт.

МИР - Әмир-аға сөзүнүн ғысалдылмыш формасы сәјид нәслиндән олдугуну көстөрмәк үчүн бә'зи адларын әввәлине артырылан сөз.

МИРИ-ҒАЧ - Ғачыларын башчысы /Кә'бәни, Мәккәни зијарәт едәнләрин рәһбәри, башчысы/.

МИРОПОМАЗАНИЕ - Христиан ајинләриндән бири.

МИССИОНЕР - Христианлығы јамағ үчүн христиан олмајан халғлар арасына көндерилән һәр бир төблиғатчы.

МИССИОНЕРЛИК - Христианлығын инанч вә дүшүнчәләрини бүтүн дүнјаја јаја билмәк үчүн һәр чүр инсанларла јүрүдүлән төблиғат фәалијјәти.

МИСТЕРИЈА - 1. Шәһин; 2. Библија мөвзуларында орта әср драмы.

МИСТИК - Мистикаја аид олан, мистика маһијјәти дашыјан.

МИСТИКА - Инсанын "фөвгәлтәбии гүввәләр" вә гисмән дә Аллаһла үнсијјәти вә говушмасынын мүмкүнлүјү һаггында тә'лим, суфизм, тәсәввүф.

МИСТИСИЗМ - Мистикаја әсәсләнән дини-идеалист дүнјакөрүшү; мистисизмә мејл.

МИТРА - Дини ајин заманы кешишләрин кәјдији гызыл рәнкли, бәзәкли папағ.

МИТРОПОЛИТ - Православ вә католик јепископларынын ән јүксәк ады вә бу ады дашыјан руһани.

МИФ - Аллаһлар, әфсанәфи гәһрәмәнлар вә с. һаггында гөдим халғ рәвәјәтләри; әсатир, әфсанә, хурафат.

МИФИК - Мифоложи, әфсанәви, әсатири.

МИФОЛОЖИ - Бах: мифик.

МИФОЛОКИЈА - Дүнја һаггында ибтидан ичма чөмијјәти инсана мәхсус фантастик тәсәввүр вә мифләри өјрәнән елм; әсатир, әфсанәләр.

МОИЗӨ - Нәсиһәт, төвсијә, вә'з (бах).

МОЛЛА - Мүәллим, чох билән, фазил, алим; дини биләнләрә вә мүсәлман дин хадимләринә дејилир./әслиндә долу демәкдир/.

МОЛЛАБАШЫ - Баш молла, моллаларын башчысы.

МОЛЛАКУНӨ - Бах: молланума.

МОЛЛАЛЫҒ - Молла пешәси; молла вәзифәси.

МОЛЛАНУМА - Јааланчы молла, өзүнү моллаја бәнзәтмә, охшатма; моллақунә.

МОЛЛАХАНА - Моллаларын дәрс дејдији дини мәктәб.

МОЛОКАН - Бах: малакан.

МОЛОКАНЛЫҒ - Бах: малаканлығы.

МОНАСТЫР - 1. Раһиб вә раһибәләрин, торпағ

вә капиталә малик килсә - төсәррүфат вә төшкилатдан ибарәт дини ичмасы; 2. Бу ичманын килсә вә евләри.

МОНАХ - Раһиб, католик раһиб.

МОНОТЕИЗМ - Тәкаллаһлылыг /дүнјанын бир Аллаһ төрөфиндөн јарандығыны төсөввүр сдөн дин/.

МОНОТЕИСТ - Монотсизм төрөфдары, бир Аллаһа инанан.

МОРМАНИЗМ - Мормонлуг, Мормонларын е'тигады.

МОРМОНЛАР - Шимали Америкада чохаллаһлылыгла христианлығын гатышығындан ибарәт дини төригет.

МОРФЕЈ - Гәдим јунан мифолокијасында: јуху Аллаһы.

МӨБӘД - Зәрдүшт дини каһини, зәрдүшт дини башчысы.

МӨВЛАНА - Шөргдә һөрмәт үчүн бә'зи ислам алимләри нә вә шаирләринә верилән ад.

МӨВЛӘВИ - 1. Дини төригет /Түркијәдә Мөвлана Чәләләддинин ады илә бағлыдыр/; 2. Һәмин төригетә мәнсуб олан дәрвиш.

МӨВЛИДӘННӘБИ - Мәһәммәд пәјгәмбәрин анадан олмасынын илдөнүмү бајрамы; мөвлуд бајрамы, мөвлуд.

МӨВЛУД - Бах: Мөвлидәннәби.

МӨВЛУД ГӘНДИЛИ - Мәһәммәд пәјгәмбәрин доғум кәсчәсинә верилән ад.

МӨВҺУМАТ - Дини көрүшләр, хурафат.

МӨВҺУМАТПӨРӘСТ - Бах: мөвһуматчы.

МӨВҺУМАТПӨРӘСТЛИК - Бах: мөвһуматчылыг.

МӨВҺУМАТЧЫ - Мөвһумата, динә инанан адам, мөвһуматпөрәст, ифрат динчи.

МӨВҺУМАТЧЫЛЫГ - Мөвһумата инанма, мөвһуматпөрәстлик; фанатизм.

МӨ'МИН - Гур'ан сурәләриндән биринин ады; му(ү)'мин, диндар (бах).

МӨ'МИНИН - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"диндарлар", "мө'минләр" дәмәкдир/, му(ү)'минин.

МӨТӘГИД - Е'тигады олан, диндар, е'тигад сдөн.

МӨ'ТӘЗИЛӘ - Еркән мүсәлман илаһијјатында рационалист чөрәјан; ајрылма мө'тәзилилик (өз ишиндә әглә вә идрака әсасланма).

МӨ'ТӘЗИЛИЗМ - Мө'тәзилиләрин тө'лими.

МӨ'ТӘЗИЛИЛИК - Бах: мө'тәзилә.

МӨ'ТӘКИФ - Ибадәтлә вахт кәсчирән, е'тикафа гапылан.

МӨҺКӘМАТ - Гур'анын ајдын, сабит вә јалныз бир мө'на ајәләри.

МӨҺТӘСИБ - Дини ганунлара, чамаатын дини вә әхлаг ишләринә нәзарәт сәән мө'мур.

МӨ'ЧҮЗӘ - Пәјгәмбәрләрдән көрүнән хариғүл'адә иш, әмәл, дини вә мифик төсөввүрләрә көрә, хариғүл'адә, фөвгәлтәбии гүввәләрин тө'сири илә баш верән һадисә.

МӨ'ЧҮЗӘЛИ - Бах: хариғүл'адә.

МУҒ/мүг/ - Зәрдүшт дининә мәнсуб адам, мөчуси; атәшпәрәст.

МУЛК /мүлк/ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"һакимијјәт" дәмәкдир./

МУ(Ү)'МИН - Бах: мө'мин.

МУ(Ү)'МИНИН - Бах: мө'минин.

МУРДАР - Дини е'тигада көрә төмиз сајылмајан, напак. Исламда 10 шеј мурдардыр: Сидик, нәчис, сперма, ган, ит, донуз, кафир, шөраб, пивә, нәчис јејән дөвәнин төри.

МУРДАРЛЫГ - Пак, төмиз олмама, мурдар, мурдарчылыг, напаклыг.

МУАМӘЛАТ - Шәриәтин төркиб һиссәси олан һүгуги һәрәкәт вә әмәлләр.

МУБАҢ - Шәриәтә көрә ичазә всрилән иш, һарам вә мәкруһ олмаҗан шәј /Едилиб сдилмәмәси шәхсин өз истәјинә бурахылан шәјләр/.

МУВӨҢҢИД - Тәкаллаһлылыг тәрәфдары, монотсист.

МУҒАБИЛӨ - Мәсчиддә һафизләрин әлләриндә Гур'ан тутанларла гаршылыглы Гур'ан охумалары.

МУҒӘДДӨР - Аллаһ тәрәфиндән инсанын алына җазылмыш.

МУҒӘДДӘС - 1. Аллаһ, пәјгәмбәр вә имамларә верилән ад; илаһи гүввәјә малик; 2. Дини ситајишлә әләгәдар җер, зијарәткан.

МУҒӘРРИБУН - Дини с'тигада көрә Аллаһа җахын сајылан мәләкләр.

МУҒ - Бах: муғ.

МУҒАНӨ - 1. Атәшпәрәстчәсинә; 2. Атәшпәрәстләрин мәрасими вә ајини.

МУДДӘССИР - Гур'ан сурәләриндән биринин ады. /"башына палтар чәкән киши" демәкдир/.

МУЗЗӘММИЛ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады/"килимә бүрүнән" демәкдир/.

МУӨЗЗИН - Азанчы /күндә беш дәфә минарәјә галхыб азан вермәклә намаз гыланы намаза чагыран адам/.

МУӨЗЗИНЛИК - Азанчылыг, азанчынын иши, пәшәси.

МУЛК - Бах: мулк.

МУЛҢИД - Аллаһа, динә инанмаҗан, динсиз, аллаһсыз.

МУЛҢИДЛИК - Динсизлик, Аллаһсызлыг.

МУМТӨҢИНӨ - 1. Имтаһан сдән, сынагдан кечирән; 2. Гур'ан сурәләриндән биринин ады ("имтаһана чәкилән гадын" демәкдир)

МУҢАФИГ/УН/ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады / "иһиүзлү", "ријакар" демәкдир, җаландан өзүнү Аллаһа инанан кими көстәрән шәхс/.

МУҢАЧАТ - Аллаһа хитабән җазылмыш шә'р формасы, Аллаһла кизли рази-нијаз етмә, Аллаһа кизли җалварма.

МУНӨЗЗӨҢ - Пак, тәмиз вә күнаһдан узаг.

МУНКИР - Өлүләри гәбирдә соргу-суала тутан мәләкләрдән биринин ады /дикәринин ады Нәкирдир/.

МУРДӨШИР - Өлүјуҗан.

МУРИД - Бир мүсәлман тәригәт шәјхинә вә мүршидә бәј'әт сдәрәк ондан тәригәтин үсул вә мәрасимләрини өјрәнән адам. Шәјх тәрәфдары, суфи шәјхинин тәрәфдары.

МУРИДИЗМ - Мүсәлман олмаҗанларә гаршы нифрәт тәблиг сдән мистик чәрәјан.

МУРИДЛИК - Мүрид олма.

МУРСӨЛ - Пәјгәмбәр /Аллаһын рәсулу, елчиси/, мәләк көндәрилмиш (пәјгәмбәр).

МУРСӨЛАТ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"көндәриләнләр" демәкдир/.

МУРТАЗ - Заһид, тәрки-дүнја; һәмишә ибадәтлә мәшгул олан.

МУРТӨД - Динин атан, динсиз, Аллаһсыз, өз дининә дөнүк чыхан.

МУРТӨДЛИК - Динсизлик, аллаһсызлыг.

МУРШИД - Суфилик јолу илә һәгигәтләри өз мүридләринә тә'лим сдән тәригәт башчысы; рәһбәр.

МУРШИДЛИК - Мүршид олма; рәһбәрлик.

МУСАБ - Аллаһ тәрәфиндән мукафатландырылмыш.

МУСӨЛЛА - 1. Намаз гылмаг вә дуа охумаг үчүн мәсчид җанында хүсуси җер, намазкан; 2. Гураглыг

заманы бир јерѣ топлашыб сликлѣ дуа сдѣрѣк Алладан јагыш истѣмѣ ајини.

МУСѢЛМАН - Ислам дининѣ мѣнсуб адам, мус-лим.

МУСѢЛМАНЛЫГ - Мусѣлман, ислам дининѣ мѣнсуб олма; исламијјѣт, мусѣлманчылыг.

МУСѢЛМАНЧЫЛЫГ - Бах: мусѣлманлыг.

МУСѢННѢФ - Ѣсѣр, мѣвзу вѣ мѣзмун чѣѣтѣдѣн дѣзѣлѣбсыраланмыш ѣѣдислѣр мѣчмусу.

МУСЛИМ - Бах: мусѣлман.

МУСНѢД - Рѣвајѣт сѣнлѣрин адларына кѣрѣ сы-раланмыш ѣѣдислѣр мѣчмѣси.

МУСТѢНѢБ - Бѣјѣнилѣн ѣмѣллѣр, гѣјри-вачиби ѣмѣл; 2. Пѣјгѣмбѣрин ара-сыра јѣринѣ јѣтирдиклѣри шѣјлѣр.

МУСТѢЧАБ - Арзусу, хаѣиши јѣринѣ јѣстирилмѣ.

МУСНѢФ - Сѣѣифѣ, Гур'ан.

МУТ'Ѣ - Шиѣ мѣзѣѣбиндѣ мѣвѣггѣти кѣбин.

МУТѢАЛИ - Али/Аллаѣа аид/.

МУТѢВВИФ - Уѣчч зијарѣти заманы Кѣ'бѣни зи-јарѣт сѣнлѣр дѣстсинин башчысы.

МУТѢНѢББИ - Нѣбилик /пѣјгѣмбѣрлик/ иддиа-сында олан.

МУТѢФФИФИН - Гур'ан сурѣлѣриндѣн биринин ады /"чѣкидѣ алдадан", "ѣијлѣ ишлѣдѣн" дѣмѣкдир/.

МУТѢШАБИѢАТ - ѣамыја мѣ'лум олмајан Гур'-ан ајѣлѣри /јѣзулмага габил олан ајѣлѣр/.

МУТѢШѢРРЕ - Шѣриѣтлѣ мѣшгул олан диндар.

МУТТѢГИ - Пѣѣризкар мѣ'мин, тѣгва ѣѣли; кѣ-ѣѣѣ батмагдан чѣкинен; Аллаѣын чѣзасындан горхан.

МУФСИД - Башланылмыш бир ибадѣти позан шѣјлѣр /намазы, оручу позан шѣјлѣр кими/.

МУФТИ - 1. Сѣннилѣрин дини ишлѣринѣ рѣѣбѣр-лик сѣн баш руѣани; 2. Тугѣ мѣсѣлѣлѣри ѣзрѣ дини ѣѣкм чыхаран јѣксѣк вѣзифѣли руѣани.

МУФТИЛИК - Мѣфтинин вѣзифѣси.

МУѢДДИС - Тѣдис сѣјлѣјѣн, ѣѣдис билѣчиси.

МУѢИЛЛ - Тѣрамдан чыхмыш зѣввар.

МУЧАВИР - 1. Мѣсчидѣ ѣѣмишѣ ибадѣтлѣ мѣш-гул олан адам; 2. Пир јахѣд мѣсчид хидмѣтчиси.

МУЧАДИЛѢ - Гур'ан сурѣлѣриндѣн биринин ады /"мѣѣагишѣ", "чѣкишмѣ" дѣмѣкдир/.

МУЧАѢИД/Ѣ/ - Дин јѣлунда, мѣслѣк јѣлунда вурушан, чѣѣѣд сѣн.

МУЧТѢНѢИД - Шиѣ алѣминдѣ дини ганунлары вѣ шѣкамлары тѣфсир вѣ шѣрѣ сѣн баш руѣани; шиѣ-лѣрин алими; Гур'андан мѣ'налар, ганунлар чыхара билѣн.

МУЧТѢНѢИДЛИК - Мѣчтѣѣидин вѣзифѣси, иши.

МУШРИК - 1. Бѣтпѣрѣст; 2. Ислам дининдѣн ол-мајан, чѣхаллаѣлылыг тѣрѣфдары; Аллаѣа ортаг гѣбул сѣн, она шѣрик гошан.

МУШРИКЛИК - Бѣтпѣрѣстлик.

Н

НАГУС - Килсѣ зѣнки. /Ибадѣтѣ башланмагдан габаг килсѣдѣ чалынан зѣнк/.

НАЗИАТ - Гур'ан сурѣлѣриндѣн биринин ады /"чѣкѣн, гѣпаран, чан аланлар" дѣмѣкдир/.

НАЗИЛ - Аллаѣ тѣрѣфиндѣн кѣндѣрилѣн ѣѣр-ѣансы бир шѣј.

НАМАЗ - Мусѣлманларын ѣѣр кѣн бѣш дѣфѣ мѣѣј-јѣн вахтларда мѣѣјѣн гѣјдалар ѣзрѣ Аллаѣа мѣрачѣѣтлѣ ичра ѣтмѣли олдуглары ибадѣт.

НАМАЗКАѢ - Намаз гылынан јѣр.

НАМЕЈИ-Ѣ'МАЛ - Дини ѣ'тигада кѣрѣ ѣѣр бир шѣхсин бу дѣнјада кѣрдѣјѣ саваб вѣ кѣѣѣѣлары јазылмыш китабча.

НАМѢНРѢМ - Ислам дининѣ кѣрѣ, гадыннын

јашамалы олдугу киши, јахуд кишинин көрмөжө ихтијары олмадыгы гадын; мөһрөм олмајан.

НАМӨШРҮ - Шәриәтә зидд, гејри-гануни.

НАПАК - Пак олмајан; тәмиз олмајан, мурдар, натәмиз.

НАПАКЛЫГ - Натәмизлик, мурдарлыг, тәмиз олмама.

НАР - 1. Од; 2. Чәһәннәм, чәһәннәм оду.

НАС - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"Инсанлар" демәкдир/.

НАСИК - Заһид, аскет, ибадәтчи.

НАФИЗ - Шәриәтә көрә нүфузу олан, сөзү кечән.

НАХУДА - Худасыз, Аллаһсыз, Аллаһа инанмајан.

НАШӨР - Шәриәтдән кәнар.

НЕКТАР - Гәдим јунан әсатириндә Аллаһлара әбәди кәнчлик вә көзәдлик верән ички; аби-һәјат.

НЕ'МӨТУЛЛАҢ - Аллаһын не'мати, рузиси.

НЕОТОМИЗМ - Католисизмдә Аквиналы Фома-нын тә'лиминдән ирәли кәлән вә томизмин ин-кишафында мүасир мөрһәлә олан дини-фәлсәфи мәктәб; доктрина.

НЕОХРИСТИАНЛЫГ - XIX әсрин сону вә XX әсрин әввәлләриндә јаранмыш дини-фәлсәфи чәрәјан.

НӨБӨВИ - Пејгәмбәрә мәхсус.

НӨБИ - Бах: Пејгәмбәр.

НӨБИЈУЛМУСЛИМИН - Мүсәлмандарын пеј-гәмбәри.

НӨБИЛИК - Бах: Пејгәмбәрлик.

НӨЗИР - Динә көрә бир әһд мүнасибәтилә арзу етдикләри бир шејин јеринә јетирилмәси үчүн нәзир верәнни вердији пул, шеј, гурбан вә с. нәзир-нијаз.

НӨКИР - Бах: Инкир.

НӨЛЕЈН - Руһаниләрин кејдикләри башмаг.

НӨМЛ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"ғарышғалар" демәкдир/.

НӨСР - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"кө-мәк", "гәләбә" демәкдир/.

НӨСРАНИ - Иса дининә мәнсуб олан, хачпәрәст, христиан, исәви.

НӨСРАНИЈҖӨТ - Хачпәрәстлик, христианлыг, исәвелик.

НӨ'Т - Пејгәмбәрин шә'нинә дејилмиш мәдһијә.

НӨҮЗҮНБИЛЛАҢ - "Аллаһа сығынырам" мә'-насында ишләдилән сөз.

НӨҢЛ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"бал арысы" демәкдир/.

НӨҢР - Гурбан, гурбанлыг, гурбанкәсди.

НӨЧМ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"ул-дуз" демәкдир/.

НӨЧҮСИЛ'ЕЈН - Ислам дининә көрә әти мурдар сајылан һејван /ит, доғуз вә с./.

НИЈҖӨТ - Ғылыначағ намазын һансы намаз ол-дугуну хатырлајыб ичиндән нијјәт етмәк.

НИРАН - Чәһәннәм, од.

НИРВАНА - Буддизмдә ничатын, хилас олманын сон мәгсәди.

НИСА - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"гадынлар" демәкдир/.

НИСАБ - Зәкат алынмасы лазым кәлән әмлакын һәдди, зәкаты верилән малын ән ашағы мигдары.

НИЧАТ - Хөшбәхтлијә апаран јол һаггында тә-сәввүр, хиласолма.

НӨВҺӨ - өлүјә охунан һүзнлү нөгмә, мәрсижә.

НӨВҺӨСАЗ - Бах: нөвһөхан.

НӨВҺӨСӨРА - Бах: нөвһөхан.

НӨВҺӨХАН - Нөвһә /мәрсижә/ охујан, мәрси-јөхан, нөвһәсәз, нөвһәсәра.

НӨВНӨХАНЛЫГ - Мөрсижөханлыг, нөвнөханын иши.

НУР - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"ишыг", "ајдынлыг" дсмәкдир/.

НҮБҮВВӨТ - Пәјгәмбәрлик.

НҮСҮК - Чөмдә: һәчч ибадәтләри.

НҮФУР - һагдан гачыб узаглашма.

НҮШУР - Дини с'тигадлара көрә гијәмәтдә өлү-ләрин дирилмәси (өләндән сонра дирилдилмә).

О

ОККУЛТИЗМ - Мистика вә макијаја мүсбәт идраки характер вермәјә, мүхтәлиф мөвһуми төсәввүрләри изаһ етмәјә чалышан јаланчы - елми тө'лим.

ОРАКУЛ - Антик дөврдә гсјбдән хәбәр всрән һаһин.

ОРТОДОКС - Бир мәсләкин сабит вә ардычыл тәрәфдары олан шәхс.

ОРТОДОКСАЛ - Һәр һансы бир әгидәјә, мәсләкә, нәзәријјәјә мүнәсибәтиндә сабит олан шәхс.

ОРУЧ - Ислам дининин төләбинә көрә рамазан ајында сәһәрдән ахшама гәдәр һсч нә јсмәмә вә ичмәмә (бир кимсәнин нијјәт сдәрәк дан јеринин ағар-масындан /сүһ тсздән/ күнәшин батмасына гәдәр олан вахт /заман/ ичиндә бир шәј јсмәмәк вә ичмәмәк ибадәти).

ОРУЧЛУГ - Һичри-гәмәри тәгвиминин рамазан ајында оруч тутулдуғуна көрә һәмин аја верилән ад: пәһриз.

ОРУЧЛУГ БАЈРАМЫ - Оручлуғ /рамазан/ ајы-нын гуртармасы мүнәсибәтилә едилән дини бајрам.

ОЧАГ - Пир /ситајиш едилән јер/.

Ө

ӨВЛИЈА - Аллаһ јолунда һәјәтыны сәрф сдәрәк она јахынлашмаға наил олмуш мүгәддәс шәхсијјәтләр; мүгәддәспирләр.

ӨЛҮЈҮЈАН - Өлү јумагла мәшгул олан; мүрдә-шир.

П

ПАГАНИЗМ - Бүтпәрәстлик.

ПАГОДА - Чохјарусулу будда мә'бәди.

ПАЈМИНБӨР - 1. Минбәрин ашағы пилләси /ајағы/; 2. Минбәрин ајағында охунан кичик һәчмли дини шә'р.

ПАК - Тәмиз, мүгәддәс, мүбарәк.

ПАКДИН - Диндар.

ПАКЕ'ТИГАД - Е'тигады тәмиз.

ПАКЛЫГ - Тәмизлик, мүгәддәслик.

ПАНАКИЈА - Үзәриндә Исанын(ө) вә Аллаһ ана-сынын тәсвирләри олан даирәви кичик иконалар, шә-килләр; бәзәкли хач. /Бу хачы вә шәкилләри ксшиш-ләр бојунларына тахырлар/.

ПАНИСЛАМИЗМ - Исламын јајылдығы өлкә-лөрдә /XIX әсрин сону/ мсјдана көлмиш дини-сијаси һәрәкәт /чәрәјан/.

ПАНИХИДА - Православ өлү дуасы, чәназә дуасы.

ПАНТЕИЗМ - Аллаһы тәбиәтлә (аләмлә) сјни-ләшдирән вә тәбиәти Аллаһын төчәссүмү сјајан дини-фәлсәфи дүнјакөрүнүшү, фәлсәфи тө'лим.

ПАНТЕИСТ - Пантсизм тө'лиминин тәрәфдары

ПАНТЕОН - 1. Гәдим јунанларда вә ромалылар-да: бүтүн Аллаһларын шәрәфинә тикилмиш мә'бәд; 2. һәр һансы бир чоһаллаһлы динин бүтүн Аллаһлары.

ПАПА - Рома католик килсәсинин башчысы, али рәһбәри.

ПАПАЛЫГ - Католик килсәсинин али рәһбәрләринин тө'сисаты.

ПАПИЗМ - Рома папасына сийәси һакимијјәт вәрилмәсини тәблиғ едән чәрәјән.

ПАПИСТ - Папизм төрәфдары.

ПАРС - Заһид, абид.

ПАСТОР - Протестант кешиши.

ПАСХА - 1.Христианларда вә јәһудиләрдә христианлығын баниси Исанын(ә) "мө'чүзәли гәјдада дирилмәси" күнү кими гәјд олунан христиан бајрамы(јәһудиләр Исаны бич һесаб едиләр); 2.Пасха бајрамында кәсмиклә јоғрулмуш хәмирдән биширилән чәрәк.

ПАСХАЛИЈА - Пасха бајрамынын һәр ил һансы күнәдүшмәсини кәстәрән чәдвәл.

ПАТРИАРХ - Бир сыра христиан килсәсиндә али ијерархларын руһани рутбәси вә бу рутбәни дашыјан шәхс; православ килсәси башчысы.

ПАТРИАРХАТ - Патриархын идарә етдији килсә.

ПАТРИАРХИЈА - Патриарха табә олан килсә даирәси.

ПАТРИСТИКА - Килсә аталары төрәфиндән II-VIII-чи әсрләрдә јарадылмыш христиан дини фәлсәфә (догматик фәлсәфә)

ПЕАН - Гәдим јунаныстанда: Аллаһ шәрәфинә вә ја мұһарибәјә һәср олунмуш һимн.

ПЕЈГӘМБӨР - Аллаһын әмрләрини хәбәр вәсрән вә шәрһ едән шәхс, нәби; рәсул, мүгәддәс адам.

ПЕЈГӘМБӨРЛИК - Нәбилик, рәсуллуғ, рисаләт.

ПӨНЧЕЈИ-ГӘМӨРШИКАФ - Мәһәммәд пејгәмбәрин әлиһә ишарә.

ПӨРВӨРДИКАР - Аллаһ.

ПӨРВӨРДИКАРӨ - Еј Аллаһ! Илаһи!

ПӨРӨНЧӨ - Бах: һичаб.

ПӨРӨСТАР - Бах: пәрәстишкар.

ПӨРӨСТИШ - Ситајиш етмә, ибадәт етмә, сөчдә етмә.

ПӨРӨСТИШ ЕТМӨК - Ситајиш етмәк, сөчдә етмәк.

ПӨРӨСТИШКАР - Пәрәстиш едән, ситајиш едән, сөчдә едән, пәрәстар.

ПӨРИ - Дини әсатирдә: көзәл бир гадын сурәтиндә сәһрбаз; көзәл гадын; илаһә (јунанларда).

ПӨРИЗАД/Ө/ - Пәри баласы, пәридән доғулмуш.

ПӨҺРИЗ - Гида вә јәмәклә әлагәдар мүјјән едилән бир нсчә гадағанлар вә мәһдудијјәт; јәмәк рәжими.

ПИЈЕТИЗМ - XVII әсрдә Алманијада протестантлар арасында мөјдана кәлмиш дини чәрәјән.

ПИЈЕТИСТ - Пијетизм төрәфдары.

ПИР - 1. Ибадәт, ситајиш едилән очаг; 2. Төригәт башчысы, суфи рәһбәри.

ПИШНАМАЗ - Мәсчиддә намаз ғыланларын габағында дурарағ намаз мәрәсими идарә едән руһани, дин хадими.

ПОЛИТЕИЗМ - Бир чох Аллаһлара с'тигад етмә, чоһаллаһлылығ.

ПОЛИТЕИСТ - Бир чох Аллаһлара инанан адам.

ПРАВОСЛАВ - 1. Византијада төшәккүл тапан шәрти христиан дини мәзһәби; Русијада рәсми дин; 2. һәмин динә с'тигад едән адам.

ПРАВОСЛАВЛЫГ - Православ мәзһәби.

ПРЕЛАТ - Католик килсәсиндә: јүксәк руһани вәзифәләриндән биринин ады.

ПРИХОД - Причтли килсәси олан ашағы инзибати-килсә ваһиди; диндарларын ианә илә саһланан

ичмасы; ашагы килсә тәшкилат үзләринин јашадыгы јер, мөһәллә.

ПРИЧАСТИЈЕ - Бах: јевхаристија.

ПРИЧТ - Православлыгда ајрыча килсә хидмәтчиләри штаты; бир килсәјә мәнсуб руһаниләр.

ПРОТЕСТАНТ - Протестантлыгга мәнсуб олан вә она е'тигад едән адам, јеванкелист.

ПРОТЕСТАНТИЗМ - Католицизм вә православлыгга јанашы христианлыгын үч әсас чәрәјанларыннан бири; XVI әсрдә католицизмдән ајрылмыш христиан мәзһәбләринин үмуми ады; протестантлыг.

ПРОТЕСТАНТЛЫГ - Бах: Протестантизм.

ПРОТОДЖАКОН - Баш дјакон. /Бах: дјакон/.

ПРОТОИРЕЈ - Баш кешиш.

ПУСУЛА - Әгрәби магнитли олуб даима шималы көстәрән чиһаз, компас, гибләнүма /Бу чиһазла Кә'бә истигамәтини тапмагга тә'јин едилір, гиблә көстәририләр/.

Р

РАБИТӘ - Әләгә /дини рабитә, дини әләгә/; суфи заһидләринин ибадәт үчүн чәкилдикләри тәнһа јер.

РАВВИН - Јәһудиләрин дини-һәјати әхлагына башчылыг едән дин хадими; јәһудичиликдә ајин хидмәтчиси; јәһуди руһаниси, хахам.

РАВВИНЛИК - Хахамлыг.

РАДЕНИЈЕ - Бир сыра төригәтләрдә дини ајин.

РАДИФӘ - Гијамәт күнүн башландыгыны хәбәр есрәчәк икинчи шәјпурун чалынмасы.

РАМАЗАН - Һичри-һәмәри әрәб тәгвиминин доггузунчу ајы; оручлуг ајы.

РАСИХУН - Иманда мөһкәм оланлар.

РАТИБ - 1. Гур'анын бир һиссәси; мөјјән вахтларда охунан дуалар; 2. Тәригәт башчысынын мүридә вердији көстәриш.

РАФИЗӘ - Исламијјәт пәрдәси алтында ислам дининин бир чох ганунларыны инкар едән бир тәригәт.

РАҺИБ - Монастырда јашајараг төрки-дүнја һәјат кечирмәји әһд етмиш адам; төрки-дүнја һәјат кечирән.

РАҺИБЛИК - Раһибин јашајыш төрзи, раһиб олма.

РЕВИВАЛИЗМ - Динин дүшмәкдә олан нүфузу-ну мөһкәмләндирмәјә чәһд едән дини һәрәкат.

РЕФОРМАСИЈА - XVI әсрдә Гәрби Авропада: католик килсәсинә папа һакимијјәтинә гаршы дини мүбаризә шәклиндә чәрәјан едән феодолизмә гаршы ичтимаи-сијаси вә идәоложи һәрәкат.

РӘББ - Бах: Аллах.

РӘББАНИ - Аллаһа мөхсүс.

РӘҒАЈИБ ГӘНДИЛИ - Һәзрәти Әминәнин Мөһәммәд пәјғәмбәрә һамилә олдуғуну билдирән кечә.

РӘ'Д - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"илдырым", "көј гуршагы" дәмәкдир/.

РӘК'ӘТ - Бир гираәт /һәмд вә ихлас сурәсини охума/, бир руку вә ики сәчдә бир рәк'әт адланыр.

РӘСТИХИЗ - Гијамәт күнү.

РӘСУЛ - Елчи, пәјғәмбәр, мөләк.

РӘСУЛЛУГ - Бах: Пәјғәмбәрлик.

РӘСУЛУЛЛАҺ - Аллаһын елчиси, рәсулу.

РӘФРӘФ - Мөһәммәд пәјғәмбәрин көјләрә ме'рач етмәсиндә онун миндији нурдан олан пилләкәнин ады.

РӘҺИМ - Аллаһын көзәл адларындан бири.

РӘҺМАН - 1. Рәһмли, мәрһибан, шәфғәтли; 2. Гур'ан сурәләриндән биринин ады; 3. Аллаһын көзәл адларындан бири.

РӨҺМӨТ - 1. Мөрһөмөт, жазыгы көлмө; 2. Алла-
нын өлүлөрө рөһм сдиб күнаһларыны багышламасы.
(Аллаһ рөһмөт сләсин - жә'ни Аллаһ рөһм сдиб күнаһ-
ларыны багышласын).

РӨЧ'Ө - Өлөндөн сонра һәјата гајытма.

РИБАТ - Мөһкөмлөндирилмиш монастыр, зави-
јө; карвансара типли суфи ибадәткаһы.

РИДА - Дөрвишләрин чијинләринә атдыглары
јун гумаш, парча, плаш; зијарәт палтарынын сол
чијиндөн күрөјө вә синәјө салынан үст һиссәси.

РИДДӘ - Диндә дөнүклүк, мүртәдлик.

РИЗВАН - Исламда: чөннәтин көзәтчиси вә
гапычысы олан мәләкин ады; мәчази мәнада: беһишт.

РИСАЛӘ - Елмә, фәннә вә дини мәсәләләрә аид
китабча.

РИСАЛӘТ - Бах: Псјгәмбәрлик.

РИЧ'ӨТ - Гијамәт күнүндөн габаг он икинчи
имамын /ә/ зүһурунда өлүләрин дирилиб тәзәдән
гајытмасы.

РӨВЗӘ - Шиә имамларынын өлүмү һаггында
мәрсижә, һскајә.

РӨВЗӘХАН - Рөвзә охујан, мәрсижә дејән адам.
Мәрсижәхан.

РУЗӘ - Оруч, оручлуг.

РУЗӘДАР - Оручтутан.

РУЗӘХАР - Оруч тутмајан.

РУЗИ-ҺӨШР - Мөһшөр, гијамәт күнү.

РУЈӨ - Гур'ан әјәләринин охунмасы илә инсан
бөдөниндә бә'зи мүсбәт дәјишикликләрин мејдана кәл-
мәси.

РУМ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"рум-
лулар" мә'насында ишләнир/.

РУҺ - 1. Дини төсөввүрләрә көрә инсанын һәја-
тында вә тәбиәтиндә фөвгәлтәбии бир варлыг; 2. Дини

вә идсалист төсөввүрләрә көрә инсанда олан гәјри-
мадди маһијјәт; чан.

РУҺАНИ - Килсә төрәфиндән Аллаһ вә инсанлар
арасында васитәчи олан дин хадими.

РУҺАНИЛИК - Дин хадимлији, дини әјин хид-
мәтчиләринин хүсуси тәшкил олунмуш групү;
руһанијјәт.

РҮК'ӨТ - Бах: рөк'әт.

РҮКУ - Намазда өлләри дизләрә дајајыб әјилмә
һәрәкәти, жә'ни намаз гыларкөн баш илә арха дүз
олмаг шәкилдә ики бүкүм әјилмә.

С

САБЕИЗМ - Исламијјәтдән әввәл бә'зи әрәб гә-
биләләриндә әја, улдузлара ситәјиш стмәкдән ибарәт
дин.

САВАБ - Аллаһын разылыгына сәбәб олан ахи-
рәтдә әвәзи вериләчәк емәл.

САВАБ ЕТМӨК - Хәјирли, јахшы бир иш көрмөк.

САВАОФ - Гәдим жәһуди Аллаһларындан бири
олан дөјүш Аллаһы.

САВМ - Сағлам олан бир мүсәлманын Рамазан
ајынын бүтүн күнләриндә оруч тутмасы.

САЈИМ - Оруч тутан.

САЛАВАТ - Мөһөммәд псјгәмбәрә вә он ики
имама верилән хәјир дуа.

САЛАВАТ ЧЕВИРМӨК - Дуа охундугдан сонра
сағ әли үзә чәкмә ајини.

САЛАТ - 1. Дуа /һәзрәти псјгәмбәримиз үчүн
сдилән дуа/; 2. Дәфн күнү вәфат сдәнин свинин
үстүндә учадан охунан миначат; 3. Мүәјјән сдилән
вахтларда беш дәфә намаз гылма.

САЛЕҺ - Дин вә төригәтин ганунларына, әмр-
ләринә риәјәт сдән, шәриәт тәләбләринә садиг.

САЛИК - 1. Учадан охунан миначат; 2. Мурид /суфи төригетиндө/.

САФФАТ - Гур'ан сурәләриндөн биринин ады /"чөркө-чөркө дурналар" демөкдир/.

СЕЈЈИД - 1. Мөһөммөд пәјгәмбәрин нәслиндөн олан адам; 2. Ләгәб (титул) кими сејјидләрин адларындан әввәл дејилир; ага; чәнаб.

СЕЈЈИДМАЛЫ - Бах: хүмс.

СЕКТА - Һаким диндөн ајрылмыш дини ичма; төригөт, мөзнәб.

СЕКТАНТ - Төригөтчи.

СЕКТАНТЛЫГ - Төригөтчилик.

СЕҺР - Мөвһуми тәсәввүрләрә көрә, куја инсан-лара вә тәбиәтә тә'сир јетирмәјә гадир олан с'чазкар үсуллар; овсун, чаду.

СЕҺРБАЗ - Сәһрбазлыгла мөшғул олан адам, сәһркар, чадукәр, овсунчу, көзбағлајычы.

СЕІРБАЗЛЫГ - Сәһрбазын иши: сәһркарлыг, чадујәрлик, овсунчулуг.

СЕҺРКАР - Бах: сәһрбаз.

СЕҺРКАРЛЫГ - Бах: сәһрбазлыг.

СЕҺРЛӘМӘК - Овсунламаг.

СӨВАМЕ - Ибадәт јерләри, һүчрәләр.

СӨГӨР - Чөһөннәм (Чөһөннәмийн 7 кушәсиндөн бири)

СӨД - Чиддөнин саһилиндә, узун дашдан дүзәл-дилмиш бүтүн адыдыр.

СӨДӨГӨ - Диләнчијә, јохсула Аллаһ јолунда верилән пәј; диләнчипәји.

СӨЛАТ - Бах: салат.

СӨЛАТӘЗЗӨҺР - Күнорта намазы, зөһр намазы.

СӨЛАТ-ӘЛӘЛ-МЕЈЈИТ - Әлү үчүн ғылынан на-маз; мејит намазы.

СӨЛАТӘЛӘСР - Икинди намаз, күнортадан сон-ра ғылынан намаз.

СӨЛАТӘЛИША - Ахшам намазы.

СӨЛАТӘЛЛЕЈЛ - Кечә намазы.

СӨЛАТӘЛФӘЧР - Сәһәр намазы; сүһн намазы.

СӨЛАТӘЛЧҮМӨ - Мәсчиддә ғылынан чүмә на-мазы.

СӨЛАТӘССҮБҺ - Сүһн намазы.

СӨЛБ - Чармыха чөкмөк.

СӨЛИБ - Хач.

СӨЛИБ МУҲАРИБӘЛӘРИ - XI-XIII әсрләрдә Гәрби Авропа феодалларынын католик килсәсинин тә-шәббүсилә Јахын Шәрг вә Прибалтика әһалисинә, һабслә Шәрги Авропа славјанларына гаршы апардыг-лары ишғалчылыг јүрүшләри.

СӨЛСӨБИЛ - Чөннөтдә олан бир чешмә вә онун сују.

СӨМӨНДӨР - Шәрг әфсанәләринә көрә одда јашајан бир гушдур.

СӨНӨМ - Бүтпәрәстләрин ситајиш етидикләри бүт вә ја һөјкәл; көзәл.

СӨНӨМПӨРӘСТ - Бүтпәрәст, бүтә ситајиш.

СӨРАЈӨ - Гур'андакы әјәләрин башлангычы.

СӨТРИ-АВРӨТ - Ајыб јерләри өртмөк.

СӨФФ - 1. Гур'ан сурәләриндөн биринин ады; 2. Сыра, дәстә.

СӨҺАБӨ - Бах: әһаб/ә/.

СӨҺҮР - Оруч тутанларын обашдан јемәји.

СӨЧДӨ - 1. Намаз, ибадәт вә тә'зим заманы әјилиб алныны јерә гојма; 2. Гур'ан сурәләриндөн биринин ады.

СӨЧДӨКАҺ - Сөчдә едилән јер.

СӨЧЧАДӨ - Үстүндә намаз ғылынан кичик хал-ча, чанамаз.

СИГӨ - Шиәләрдә: Мүвәггәти евләнмә, мүвггәти көбин көсдирмә /никаһ формасы/.

СИДРӨТҮЛ-МҮНТӨҢА - Көжүн 9-чу гатында - өрши-ә'лада олан ағач.

СИЈАМ - Оруч, исламын беш ән мұһым әрканын-дан бири, төхминән һичрәтин икинчи илиндән с'ти-барән төтбиг сдилмишдир.

СИЛСИЛӨ - Суфинин Пејгәмбәр әлсәһиссәлама руһани бағлылығы; Иранда вә Мавәрәннәһрдә суфи төригәти.

СИНАГОГ - Јәһуди дини ичма; јәһуди мә'бәди.

СИНӨЗӨН - 1. Мәһәррәмликдә дөшләринә вуран, синә вуран адам; 2. Синә вуранларын гаршы-сында охунан мәрсијә.

СИНӨЗӨНХАН - Синәзән, мә, с'јәхан.

СИНОД - 1. Католик килсәси вә б'р сыра правос-лав килсәләринин башчылары јан индә мөшвәрәтчи орган; руһаниләр мәчлиси; 2. Православ мәзһәбинин баш идарәси.

СИНТОИЗМ - Јапонияда таб. и. гәбилә вә тајфа Аллаһларына ситајиш сдилмәсиндә нәбарәт иб-тидаи мәрәсим вә мұхтәлиф чадукәрләр кәһинләри әсасында мәјдана кәлмиш дин.

СИПАРӨ - Гур'анын отуз чүзүндән һәр бириси.

СИРАТ - Дини с'тигада көрә чәһәннәм зәриндә гурулмуш гыл көрпү.

СИРРУЛЛАҢ - Аллаһын сирри.

СИҢҢИЗМ - Һиндистанда XV-XVI әсрләрдә мәј-дана кәлмиш дин.

СИЧЧИЛ - Чәһәннәм оду илә бишмиш палчыг-дан даш нөвү. Кәсәк.

СОБОРОВАНИЈЕ - Јеләосвјашенијә /христиан ајинләриндән бири/ ; хөстәнин вә чанчөкән адамын бөдәнинә "мүгәддәс јағ сүртмә" ајини.

СОВМӨӨ - 1. Ибадәткәһ, ибадәтхана; заһид-ләрин јашајыш јери; 2. Монастырь.

СОВМӨӨНИШИН - Бах: завијәнишин.

СОТУДАН - Ибадәткәһ, мәғбәрә, башдашы, ситајишкәһ.

СПИРИТИЗМ - Әлүләрин руһунун мөвчудлуғ-уна инамы вә онларла үнсийјәтин мүмкүнлүјүнү ирәли сүрән мистик чәрәјән, тәсәввүр.

СПИРИТУАЛИЗМ - Руһу һәгиги кәрчөклик һесаб едән дини идеалист тә'лим, мүртәчә, фәлсәфи чәрәјфн, (фәлсәфә термини кими ишләнир).

СУР - Гијамәт күнү чалыначағ бору, шәјпур /Бу-на Исрафилин шәјпуру да дејирләр/.

СУРӨ - Гур'анын бөлүндүјү јүз он дөрд фәслин һәр бири.

СУФИ - 1. Тәсәввүфлә мәшғул олан адам; мис-тик; суфи төригәтинә мәнсуб олан адам; суфизм төрәфдары; 2. Дини көрүшлөрдән әсла кәнара чых-мајан адам.

СУФИЗМ - Исламда мистик-аскетик чәрәјән, суфилик, мистика, мүсәлман мистиклији.

СУФИЛИК - Бах: суфизм.

СҮБҢ НАМАЗЫ - Сүбһ тездән гылынан намаз.

СҮН'КАҢ - Дүңја, әләм; јаратма јери.

СҮННӨ - 1. Мәһәммәд пејгәмбәрин өлүмүндән сонра она төглид әсасында, онун адындан јарадылмыш вә Гур'анда олмајан шәр'и ганун, адәт, ән'әнә вә гајдалар; 2. Дини гајда-ганун, давраныш гајдалары вә адәтләри.

СҮННӨТ - 1. Гајда, ганун; јол, төрз /һәјат төрзи/; 2. Мусәлманларда вә јәһудиләрдә оглан ушағларынын балача икән кишилик ә'засынын учуну өртән дәринин кәсилмәси, сүннәт етмә.

СҮННИ - Ислам мәзһәбләриндән биринин ады.

СҮННИЗМ - Исламда ортодоксал чәрәјән.

СҮННИЛИК - Сүнни мәзһәбинә мәнсублуғ; Мә-һәммәд пејгәмбәрин әмәлләрини бир адәт, гајда кими гәбул едән мүсәлманлар.

СҮРУШ - Чәбрајылын адларындан бири.

СҮЧУД - Намаз вә ибадәт заманы бурну, алны, әлләри, дизләри вә ајаглары јерә гәјмагла вә тохундурмагла сәчдә стмә; сәчдә.

СХОЛОСТИКА - Орта әср христиан фәлсә-фәсиндә килсә сһкамларына мүчәррәд, формал мәнти-ги дәлиләрлә һагг газандырмаг мөгсәдини дашыјан һаким чәрәјан.

Т

ТАБӘНӘШР - Гијамәтә кими.

ТАБИНЛӘР(таби'ун) - Пәјгәмбәр әлсһиссәлама сәһабәләриндән сонра кәлән нәсл.

ТАВАФ - Кә'бә үчүн ғылынан намаз /Кә'бәнин әтрафыны доланмагдан ибарәт һәчч мәрәсими/.

ТАҒУТ - 1. Гур'анда бүт, сөнәм; кәһин; 2. Јолдан чыхаран, јолдан аздыран шәјтан.

ТАӘТ - Итаәт.

ТАӘТКАҺ - Итаәт сдилән јер, ибадәткәһ.

ТАЛАГ - Бах: төлаг.

ТАЛМУД - Јәһудиләрин дини китабы; төвратын шәрһи.

ТАЛМУДИЗМ - Схоластик мұһакимәләр.

ТАЛМУДЧУ - Талмуду јахшы билән адам.

ТАНРЫ - Аллаһ.

ТАНРЫЧЫ - Аллаһа инанан, Аллаһпәрәст.

ТАРИГ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"дан улдузу", "зәһрә" демәкдир/.

ТАРИХИ-МИЛАДИ - Милади тарихи /Исанын анадан олдуғу күндән һесаблинан вә инди дә ишләди-лән тәгвим/; бах: милади.

ТАРИХИ-ҺИЧРИ - Һичри тарихи /622-чи илдә Мәһәммәд пәјгәмбәрин Мәккәдән Мәдинәјә көчдүјү вахтдан һесаблинан мүсәлман тарихи/; бах: һичри.

ТАСУА - Мәһәппәрәм ајынын 9-чу күнү, ашура ахшамы.

ТАҺА - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /Бу һәм дә Мәһәммәд пәјгәмбәрә всрилән адлардан биридир/. (Бу сурәјә Сурәт-әл-Кәлим /"данышан"/ да дејилир.)

ТЕИЗМ - Әсасында дүнјаны јаратмыш вә ону идарә едән фәвгәлтәбии варлыг кими шәхси Аллаһ һаггында тәсәввүр всрән дини-фәлсәфи тә'лим.

ТЕИСТ - Теизм төрәфдары.

ТЕЈЛӘСАН - Әсасән гази вә үләмаларын башларына салдыглары әтәкләри чијинләрә вә күрәјә дүшән хүсуси баш кејими.

ТЕОГОНИЈА - Аллаһларын мәншәји һаггында әфсанәләр.

ТЕОДИСИЈА - Һәр шәјә гадир, мүдрик вә мәрһәмәтли Аллаһа инам илә дүнјадакы шәр вә әдаләтсизлијин мөвчудлуғу арасында барышмаз зид-дијәтләрин һагг газандыран дини-фәлсәфи трак-татларын ады /Аллаһа һагг газандырмаг/.

ТЕОКРАТИЈА - Дини, руһани һәкүмәт, сijasи һакимијјетин руһаниләр әлиндә олан үсулу.

ТЕОЛОГ - Илаһијјатчы /илаһијјат илә мәшгул олан адам/.

ТЕОЛОКИЈА - Илаһијјат елми /мүәјјән дини тө'лимин системә салынмасы/.

ТӘАЛЛАҺ - Аллаһ јүксәкдир.

ТӘББӘТ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады/"гурусун" демәкдир/.

ТӘВАФ - Һәчч вахты зәвварын Кә'бәни 7 дөфә доланмасы.

ТӘВАФ ЕТМӘК - Кә'бәнин әтрафына доланмаг вә ону зијарәт стмәк.

ТӘВӘККҮЛ - Һәр шәји Аллаһа бурахма, Аллаһ-дан имдад вә көмәк көзләмә; Аллаһа сөјкәнмәк.

ТӘ'ВИЗ - Нәзәр дуасы; көзмүнчүғу.

ТӨ'ВИЛ - Гур'анын шәрһи, јозуму, изаһы.

ТӨГВА - 1. Динә көрә гадаған олунмуш шеј-
ләрден чәкинмә; 2. Диндарлыг; 3. Пәһриз.

ТӨГИЈӘ - Бир динә вә ја мәсләкә мәнсуб олма-
сыны кизләтмә; өз мәсләкини башгасындан кизләтмә;
горунма.

ТӨГРИР-ТӨГСИЛ - Гүсл стмә.

ТӨҒАБУН - Гур'ан сурәләриндән биринин ады
/"алданма" демәкдир/.

ТӨДӨЈЈҮН - Бир динә табс олма; динин сһка-
мына ријәт стмә.

ТӨӨБҮД - Ибадәтлә мөшгул олма.

ТӨЗӨРРҮ - Итаәткар, үрәјиндә Аллаһ горхусу
олан.

ТӨ'ЗИЈӘ - Бах: јас.

ТӨ'ЗИЈӘДАР - Тө'зијәли адам.

ТӨ'ЗИЈӘЛИ - Бах: јаслы.

ТӨЈӨММҮМ - Су олмајан јердә дәстәмаз әвәзинә
тәмиз торпага вә ја тоза, гума әлләри сүртүб дәстәмаз
алма.

ТӨКАЛЛАҒЛЫЛЫГ - Бах: монотеизм.

ТӨКАСУР - 1. Гур'ан сурәләриндән биринин ады
/"сојун чоһалмасы" демәкдир/; 2. Бир-бирини мал-
дөвләтдә, оғул-ушагда өтмәк вә ја бунунла фәхр стмәк
нијјәти.

ТӨКБИР - "Аллаһу-Әкбәр" /Аллаһ бөјүкдүр/
чүмләсијлә халигин ән бөјүк олдугуну гәбул едиб
сөјләмәк, Аллаһы бөјүк тутмаг.

ТӨКВИР - Гур'ан сурәләриндән биринин ады
("доланыб јох олма", "сарынма" демәкдир).

ТӨКЈӘ - Дәрвишләрин, мүридләрин топландыг-
лары вә зикрлә мөшгул олдуглары јер, Мөһәррәм
мәрасими кечирилдији јер.

ТӨКФИР - Дини ичмадан кафир кими говул-
масына фитва вермә.

ТӨЛАГ /талаг/ - Гур'ан сурәләриндән биринин
ады /"бошанма" демәкдир/.

ТӨЛГИН - Өјрәтмә; өлү басдырыланда онун
гәбри үзәриндә охунан дуа.

ТӨМЧИД - Сүһ азанындан сонра охунан дуа;
тә'рифләмә.

ТӨНАСУХ - Рухун бир бөдәндән башга бөдәнә
кәчмәси вә бу фикри зәһн сдәнләрин мәзһәби.

ТӨНЗИҺ - Күнаһ вә нөгсанларын узаг сајыл-
масы.

ТӨНСИР - Хач сујуна салма мәрасими; хрис-
тианлашдырма.

ТӨРАВИҺ - Рамазан кәчәләриндә ахшам нама-
зынын ардынча гылынан ијирми рәк'әтли намаз
/әләвә намазлар/.

ТӨРИГӘТ - Һаким диндән ајрылмыш дини чә-
мијјәт, ислам мәзһәбләриндән һәр бири; суфи чә-
мијјәти; секта.

ТӨРИГӘТКАҺ - Төригәтчиләрин јери.

ТӨРИГӘТЧИ - Бу вә ја дикәр төригәтә мәнсуб
адам; сектант.

ТӨРИГӘТЧИЛИК - Төригәтләрдән биринә
мәнсуб олма; сектантлыг.

ТӨРКИ-ДҮНЈА - Дүнјанын һс'мәтләриндән,
зөвг-сәфасындан әл чәкиб бир кушәјә чәкилмә; заһид,
аскет.

ТӨРКИ-ДҮНЈАЛЫГ - Бу дүнјанын һс'мәтлә-
риндән, зөвг-сәфасындан әл чәкиб о дүнјанын сһги
илә јашама, заһидлик; аскетизм; зөһд.

ТӨРСА - Христиан, хачпәрәст, исәви.

ТӨСБЕҺ - "Сүһанәллаһи" фикрини сөјләмәк;
зикр едилән дуалары сајмаг, инди исә мөшгулијјәт
үчүн сапа кечирилмиш мунчуг вә с. дәнәләр дүзүмү.

ТӨСБИҺ - Аллаһы она лајиг олмајан сифәт-
ләрдән уча тутма; "Сүһанәллаһ" демә; Аллаһы уча
тутма.

ТӨСӨВВУФ - Суфилик мәсләки тәригәти /шәргә дини ичтимаи фәлсәфи чәрәяндардан бири/; суфи тө'лими.

ТӨСӨННҮН - Сүнни мәзһәбин мәнсубијјәт; сүннилик, сүнниолма.

ТӨСЛИМ - 1. Инсанын өзүнүн Аллаһа төслим стмәси; 2. Азандан сонра намаза чагырыш.

ТӨСЛИС - Христианлыгда танрынын үч үнсүрүнүн бирләшмиш олдугуна инанма (Исаја, Руһулгүдсә вә Мәрјәмә с'тигад стмә).

ТӨУБӨ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"төвбә" демәкдир/.

ТӨФСИР - Шәрһ, изаһ (Гур'анын шәрһи, изаһы).

ТӨҺӘЛЛҮЛ - Һәччә ксдән зијарәтчиләрин дини мәрәсим гадаганларындан гисмән азад едилмәси.

ТӨҺРИМ - 1. Гадаган стмә, јасаг стмә; 2. Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"һалалы һарам стмәк", "гадаган" демәкдир/.

ТӨЧВИД - Гур'аны дүзкүн төләффүзлә охума.

ТӨЧРИД - Ајры, ајырма; јалгыз, төһһа, јалгыз бурахма.

ТИЛАВӨТ - Гур'аны көзәл сәслә охума.

ТИН - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"ән-чир" демәкдир/.

ТИТАН - Гәдим јунан әсатириндә: Аллаһларла вурушан див.

ТОВҺИД - Аллаһын төклијинә инанма; төкаллаһлылыг, монотсизм.

ТОМИЗМ - Елми илаһијјатын хидмәтинә верән, илаһи башлангычы ән али реаллыг һесаб едәг дини-фәлсәфи тө'лим.

ТОМИСТ - Томизм тө'лиминин, томизм чәрәянынын төрәфдары.

ТОНЗУРА - Католик килсә руһанилијинә мөхсус башын бир һиссәсинин гырхылмасы.

ТОТЕМ - 1. Бә'зи ибтидаи халгларда ситајиш едилән һејван, битки вә с.; 2. Бу чүр һејванынын вә ја башга бир шејин сурәти.

ТОТЕМИЗМ - Бә'зи хагларда дин формасы, ибтидаи төсөввүр; тотемләрә ситајиш стмә.

ТӨВБӨ - Једди христиан ајинләриндән бири; күнаһ вә гәбаһәтләриндән әл чәкиб, Аллаһа үз тутараг бир даһа күнаһ стмәјәчәјинә сөз вермә; Аллаһдан үзр истәмә, Аллаһын төрәфинә гајытма.

ТӨВРАТ - Муса пәјгәмбәрә көјдән назил олмуш дини китаб. "Библија"нын биринчи һиссәси /"шәриәт", "ғанун", "намус" демәкдир/.

ТРОИТСА - 1. Христиан еһкамына көрә куја вәһид Аллаһ үч шәхсдән мөвчуддур; ата-Аллаһ, оғул-Аллаһ, мүгәддәс руһ-Аллаһ; 2. Христиан дини бајрамларында бири.

ТУБА - Чәннәтдә битән көзәл бир ағач.

ТУР - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"даг" демәкдир/.

Ү

ҮБУДИЈҖӨ - Ибадәткарлыг.

ҮҒАБ - Пәјгәмбәр әләһиссәләмын бајрагынын ады ("гартал" демәкдир).

ҮҒБА - О бири дүнја, ахирәт.

ҮГУБӨТ - Шәриәт ғанунларына көрә всрилән чәза.

ҮЗӘА - Исламијјәтдән габаг әрәбләрин ситајиш етдикләри бүгләрдән биринин ады.

ҮЛУҒИЈҖӨТ - Аллаһын варлыгы; илаһи мөғам.

ҮММӨТ - Халг, милләт; мусәлман ичмасынын бирлиги; бир пәйгәмбәрә инанан адамлардан ибарәт ичма; диндашлар.

ҮММҮЛКИТАБ - Гур'анын тек вә оржинал нүсхәси; Фатихә /һәмд/ сурәсинин аяларындан бири.

ҮМРӨ - Кичик һәчч; зүһиччә аянын 8-9-10-у истисна олунмагга илин һәр һансы вахтында Мәккәни зиярәт етмә; һәчч, зиярәт.

ҮРУЧ - Мә'рач, көжә чыхыб Аллаһла мусаһибәжә кетмә.

ҮРФ - Һәр бир адәт, гајда; үрф-адәт, динин адәтләри, ганунлары.

ҮРФ-АДӘТ - Бах: үрф.

ҮСУЛИ - 1. Ислам дининдәки тәригәтләрдән бири; бу тәригәтә мәнсуб адам; 2. Дини-һүгуги мәктәб; 3. Һүгугчу, һүгугшүнас.

ҮХРӘВИ - Ахирәтә аид.

ҮШР - Мәһсулун онда бири мигдарында олан дини верки.

Ф

ФАВН - Гәдим Рома әсатириндә: чөл, даг вә мөшә-Аллаһы.

ФАНАТИЗМ - Башга с'тигадлага дүшмән мүнәсибәт бәсләјиб өз инандыгына сәдагәт кәстәрмә; мөвһуматчылыг.

ФАНАТИК - Диндарлыгы һәддини ашараг, башга динләрә дүшмән мүнәсибәт бәсләјән адам; гаты мөвһуматчы.

ФАНАТИКЛИК - Гаты мөвһуматчылыг

ФАСИГ - Динә көрә кунәһ ишләрлә мәшғул олан адам; динсиз, позгун, иман јолундан чыхан.

ФАТАЛИЗМ - Таләјә, гисмәтә инанма, үмү-мијјәтлә, һәр бир һадисәнин вә инсанын һәр бир

һәрәкәтинин өзәли вә гисмәтдән билаваситә асылы олмасына вә лабүддән һәјата кечмәсинә с'тигад едән дүнјакөрүшү.

ФАТАЛИСТ - Таләјә, гисмәтә, гәзавү-гәдәрә, олачага, тәгдирә инанма.

ФАТИР - 1. Јарадан, хәлг едән; 2. Гур'ан сурәләриндән биринин ады.

ФАТИҺӘ - 1. Кириш, башлангыч; 2. Гур'анын биринчи сурәсинин ады, илк сурәси ("Китабы ачан" демәкдир)

ФЕТИШ - 1. Ибтидаи инсанларын тәсәввүрүнә көрә куја фәвгәлтәбии сәһркар гүввәјә малик олан вә буна көрә дә ситајиш объектинә чеврилән чансыз шәј; бүт, сөнәм; 2. Мәчази мә'нада: кор-коранә пәрәстиш предмети.

ФЕТИШИЗМ - Бүтпәрәстлик; мадди әшјалара - фестишләрә, бүтләрә, мистик мә'чүзәләрә ситајиш етмә; ајры-ајры шәјләрин вә чисимләрин илаһиләш-дирилмәси, онлага фәвгәлтәбии гүввә иснад верилмәси.

ФЕТИШИСТ - 1. Бүтпәрәст; 2. Мәчази мә'нада: бир шәјә кор-коранә ситајиш едән адам.

ФӘГИҺ - Шәриәтә әсасланан һүгугшүнас; фигһ алими.

ФӘДАИ - Дин јолунда, мәсләк угрунда чаныны гурбан верән.

ФӘЛӘГ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"сүбһ" демәкдир, "парчаланма", јохдан вар етмә" мә'насында да ишләнир/.

ФӘРАИЗ - Мирас ишләриндән бәһс едән ислам дини һүгугунун бир саһәси; фәрзләр, вачибә әмәлләр.

ФӘРЗ - Шәриәтә көрә јеринә јестирилмәси лазым олан дини вәзифә, вачиб олан ишләр; мүтләг дини тә'лимат.

ФӘРИСЕЈ - Гәдим јәһудиләрдә дини фирғә.

ФӨТУР - Оручлугда күн батандан сонра ифтар едөн диндарларын јсдикләри јүнкүл јемөк.

ФӨТҺ - Гур'ан сурәләриндөн биринин ады /"зө-фәр", "ғалибијјет" демөкдир/.

ФӨЧР - 1. Сүһ чагы, дан јеринин ағармасы; 2. Гур'ан сурәләриндөн биринин ады

ФИГҺ - Шәриәт мәсәләләриндөн бәһс едөн ислам һүгүгү нәзәријјәси, дин елми.

ФИДЕИЗМ - Дини е'тигады елми идракдан үстүн тутан, е'тигадын ағылдан үстүн олдуғуну иддиа едөн елмә зидд дүнјакөрүш /үмумијјәтлә елми дин илә әвәз едөн мүртәчә чәрәјан/.

ФИДЕИСТ - Фидеизм төрөфдары.

ФИРДӨВС - Чәннәт, беһишт багы; беһишт кушәләриндөн бири.

ФИРИШТӨ - Мәләк, мәлаикә.

ФИРУ'АТ - Динин гејри-әсас шөртләри; шахәләр.

ФИРУИДДИН - Динин шахәләри (намаз, оручлуг, һәчч вә с.); икинчи дәрәчәли дини кәстәришләр.

ФИТВА - Бир иши, бир мәсәләни ичра етмәк үчүн мүфти /дин башчысы/ тәрәфиндөн верилән ичазә; рә'ј.

ФИТР - Фитрә бајрамы, оручу гуртарма, оручлуг бајрамы.

ФИТРӨ - Оручлуг бајрамында аилә үзвләринин сајына көрә әләчсызлара, јохсуллара, кимсәсизләрә верилмәли олан сәдәгә.

ФЛАКЕЛЛАНТЛАР - XIII-XV әсрләрдә Авропада јајылмыш олан дини-аскетизм сектасы.

ФӨВГӘЛ'АДӨ - Харигүл'адө, гејри-ади.

ФӨВГӘЛТӘБИИ - Мистик төсәввүрә көрә: тәбии јолла изаһ олуна билмәјән, тәбиәт ганунларына табә олмајән илаһи гүввә.

ФУНДАМЕНТАЛИЗМ - Еһкамчылығын дәјиш-мәзлијини е'лан едөн, е'тигады үстүн тутан, динин бүтүн кәстәришләрини чидди сурәтдә ичра едилмәси үзәриндә исрар едөн дини чәрәјан; төмәлчилик.

ФУРГАН - 1. Хејир илә шәр, һагг илә һаһагг арасындакы фәрғи ајыр дөһ; фәрғләндирмә; вәһј, хилас олма; 2. Гур'ан сурәләриндөн биринин ады. /"фәрғләндирмә" демөкдир/. Бә'зән Төврата, Инчилә дә фурган дејирләр.

ФУССИЛӘТ - Гур'ан сурәләриндөн биринин ады /"мүфәссәл изаһ едилмиш" мәнасында ишләнир/.

Х

ХАЛИГ - Јарадан, хәлг едөн, Аллаһ.

ХАНӨКАҺ - Бир шејх вә ја мүршидин рәјасәти алтында олан дәрвишләрин јашадығлары вә ибадәт етдикләри јер; төкјә.

ХАРИГӨ - Дини төсәввүрләрә көрә: фөвгәл'адө, илаһи гүввәләрин тә'сири илә төрәјән вә инсанда һејрәт доғуран шеј, һадисә; мө'чүзә.

ХАРИГӘЛИ - Бах: харигүл'адө.

ХАРИГҮЛ'АДӨ - Гејри-ади, харигәләрлә долу, харигәли, мө'чүзәли, фөвгәл'адө.

ХАРИЧИЗМ - Харичиләрин тә'лими.

ХАРИЧИЛӘР - 1. Исламијјәтдә: Әли ибн Әбу Та-либин төрөфдарлары илә Мүавијәнин төрөфдарлары арасында мүбаризәнин кедишиндә јаранмыш, Әли ши-әләриндөн ајрылмыш, ән сркән дини-сијаси партија-нын төрөфдарлары; 2. Јағы, үсјанкар, һәддини азмыш, чызығындан харичә чыхмыш.

ХАТӘМ - Сонунчу пејгәмбәр.

ХАХАМ - Бах: раввин.

ХАХАМЛЫГ - Бах: раввинлик.

ХАЧ - Христианларын рәмзи сајылан вә бир-бирини перпендикулјар олараг гәт едөн ики милдөн ибарәт олан ситајиш объекти; христиан символу.

ХАЧ СУЈУНА САЛМАГ - Исанын килсә аләминә дахил едилмәсини ифадә едөн ајин, христианлашдырма, христиан етмә.

ХАЧАЧУРАН - Хач сујуна салма /христиан дини мәрәсимләриндән биринин ады/.

ХАЧПӘРӘСТ - Бах: христиан.

ХАЧПӘРӘСТЛИК - Бах: христианлыг.

ХЕЈИР-ДУА - Биринә хөшбөхтлик, уғур диләји арзулама.

ХЕЈРАТ - Өлмүш адамын хатирәсинә верилән јемәк, еһсан.

ХӨЛВӨ - Хөлвөтхана, суфи заһидләринин ибадәт үчүн чөкилдикләри тәнһа јер.

ХӨЛВӨТИЈӘ - Орта әсрләрдә Иранда Јаранмыш суфи төригәти.

ХӘЛИФӨ - 1. Исламијјәтдә: Мөһәммәд пејгәмбәри өвөз едөн вә еркөн исламијјәтдә мүсәлман ичмасынын башчысы; 2. Молла мәктәпләриндә молла көмәкчиси.

ХӘЛИФӘЛИК - Бах: хилафәт.

ХӘРАЧ - Орта әсрләрдә ислам дәвләтләриндә мүсәлман олмајан әһалидән алынан верки, торпаг веркиси.

ХӘТИБ - Мәсчиддә чүмә намазындан габаг мин-бәрә чыхыб хүтбә охујан дин хадими.

ХӘТИБЛИК - Хәтибин иши, хәтиб вәзифәси, хитабәт.

ХӘТМӨ - Хитам вермә, Гур'анын охунулмасынын баша чатдырылмасы.

ХИЛАФӘТ - Әрәб хәлифәләринин һакимијјәти, хәлифәлик.

ХИЛИАЗМ - Ахирәтдән өввәл јер үзүндә Аллаһын миниллик һөкмранлығынын бәргәрар олачагыны тәлгин едөн дини тә'лим, нәзәријјә.

ХИРГӨ - Дәрвиш үст палтары.

ХИРГӨПУШ - Хиргә кејән дәрвиш.

ХИТАБ - Бир шәхсә вә чамаата мұрачиәтлә дејилән сөзләр; мұрачиәт.

ХИТАБӨН - Мұрачиәтлә.

ХИТАБӨТ - 1. Хәтиблик, мәсчиддә хүтбә сөјләмә; 2. Ајдын вә сәлис нитг сөјләмә.

ХИФТӨН - Шам намазындан сонра гылынан намаз.

ХЛЫСТЧЫЛЫГ - XX әсрин өввәлләриндә Русијада мистик христиан төригәт-ләриндән биринин ады.

ХОЧА - Кәчмишдә мәдрәсәдә тәһсил алыб башына сарыг сарыјан, чүббә кејән адам вә ја дин хадими, мұеллим.

ХРИСТИАН - 1. Христиан дининә мәнсуб адам, хачпәрәст; 2. Христиан дини.

ХРИСТИАНЛАШДЫРЫЛМАГ - Христиан дини гәбул етдирилмәк.

ХРИСТИАНЛАШДЫРМАГ - Христианлығы јәјмаг, христиан олмајан халqlары христиан етмәк, хачпәрәстлији гәбул етдирмәк.

ХРИСТИАНЛАШМАГ - Христиан динини гәбул етмәк, дөнүб христиан /хачпәрәст/ олмаг.

ХРИСТИАНЛЫГ - Ерамызын I әсриндә мејдана кәлмиш дин; христиан дининә мәнсублуг; хачпәрәстлик.

ХУДА - Аллаһ, танры, худа вәнд.

ХУДАВӨНД - Бах: Худа.

ХУДАВӨНДА - Ај Аллаһ! Пәрвәрдикара! Худаја!

ХУДАВӨНДИ-АЛӨМ - Аллаһ /дүнјанын Аллаһы, дүнјанын агасы/.

ХУДАЈА - Бах: Худаваңда.

ХУДАЈНАМӨ - XVII әсрдө пөһләви дилиндө ја-
зылмыш Аллаһы мәдһ едөн дини китаб; миначат.

ХУДАНӨКӨРДӨ - "Аллаһ еләмәсин", "Ираг ол-
сун" мә'наларында ишләнир.

ХУДАПӨРӨСТ - Аллаһпөрөст.

ХУДАҺАФИЗ - Бир-бириндөн ајрыларкөн "Ал-
лаһ сахласын", "Аллаһ һифз еләсин" мә'наларында
ишләдилөн сөз.

ХУРАФАТ - Мөвһумат /агласыгмајан с'тигад/.

ХУРАФАТЧЫ - Мөвһуматчы.

ХУРАФАТЧЫЛЫГ - Мөвһуматчылыг.

ХҮЛДАЈИН - Чөңнөт јарашыгы, чөңнөт бөзөји.

ХҮМС - Көлирин бешдө бир мигдарында олуб се-
јидләрө верилөн дини верки, сејидмалы.

ХҮТБӨ - Чүмө, бајрам вө башга күнләрдө хөти-
бин минбөрдөн чамаата хитабөн сејләдији нөсиһә-
тамиз сөзләр, верилөн төвсијәләр, нитг, дуа.

Һ

ҺАВАРИЛӨР - Бах: һөварилөр.

ҺАВИЈӨ - Чөһөңнәммин диби, чөһөңнәм гујусу;
чөһөңнәм кушәләриндөн (төбөгәләриндөн) бири, әс-
фәл /бах/.

ҺАВРАН - Јөһудиләрин ибадәт еви, ибадәтханасы.

ҺАГГ - 1. Аллаһын адларындан бири; 2. Догру,
дүз, һәгиги; 3. Бах: һаггө.

ҺАГГӨ - Гур'ан сурәләриндөн биринин ады
/"һагг олан гијәмөт" демөкдир/.

ҺАЛАЛ - Ислам дининө көрө јејилмәсинө, ишлә-
дилмәсинө вө ја өзүнө мал едилмәсинө ичазә верилөн
шеј, гадаған едилмөмиш шеј.

ҺАРАМ - Шәриәт ганунларына көрө јејилиб-

ичилмәсинө, дејилмәсинө, едилмәсинө ичазә верил-
мөјөн, гадаған едилөн шејләр.

ҺАРУТ - Гур'анда Марут /бах/ адлы мөлөкин
јолдашы; сејр мөлаикәси.

ҺАСИДИЗМ - XVIII әсрдө јөһудилөр арасында
јајылмыш дини-мистик чөрөјән.

ҺАФИЗ - Гур'анын бүтүн әјәләрини өзбөрдөн
билөн.

ҺАЧЫ - Мөккөдө Кө'бөни зијарәт етмиш адама
верилөн ад.

ҺАША - Әсла, Аллаһ көстөрмәсин.

ҺАШАЛИЛЛАҺ - Аллаһ көстөрмәсин.

ҺАШИМИ - 1. Мөһөммөд пејгәмбөрин ата төрө-
финө мөңсүб олдугу нөсил; 2. һашимилөр сүләләси.

ҺЕЈКӨЛ - 1. Бөднөзөрдөн, һөмзаддан, горумаг
үчүн ушагларын бојнуна асылан дуалы асгы; 2. Дуа;
3. Бүтхана.

ҺЕКАТОМБА - Гөдим јуһанларда: төнтөнөли
гурбан мөрасими.

ҺЕРМЕС - Гөдим јуһанларын танрыларындан
бири.

ҺӨБР - Пак алим, дини рөһбөр /папанын вө
каһинләрин лөгөби/.

ҺӨВАРИЛӨР - Христиан дини рөвајәтләринө
көрө Иса пејгәмбөрин 12 шакирдинө верилөн ад, јө'ни
онун өјүд вө с'тигадларыны јајмагла мөшгул оланлар.

ҺӨГГИ-СҮБҺАНӨ - Танры.

ҺӨДӨС - Јенидөн дөстөмаз алмага сөбөб олан на-
төмизлик.

ҺӨДИД - Гур'ан сурәләриндөн биринин ады
/"дөмир" демөкдир/.

ҺӨДИС - Мөһөммөд пејгәмбөрин ганун һөкмүн-
дө олан сөзләринө всрилөн ад; дини рөвајәт, дини һө-
кајө.

ҺӘЗРӘТ - Мүгәддәс сајылан шөхсләрин адлары-нын әввәлиһә кәтириләрәк тә'зим вә сһтирам бил-дирән сөз, чәнаб.

ҺӘМД - Мәдһ, дуа, ситајиш. Фатиһә сурәсинин бир ады.

ҺӘМДИН - Диндаш, сјни динә мәнсуб олан, һәммәзһәб.

ҺӘМД-СӘНА - Аллаһа миннәтдарлыг, аллаһа төшәккүр, тә'риф; Гур'анын биринчи ("Фатиһә") сурәсинин даһа бир ады.

ҺӘМДУЛИЛЛАҺ - Аллаһа шүкүр, шүкрүллаһ.

ҺӘМЗАД - Ал арвады, куја инсанла бәрабәр до-гулан руһ, чан. /о, һәр вахт ушаға зијан вурмаға ча-лышыр/.

ҺӘММӘЗҺӘБ - Бах: һәмдин.

ҺӘНБӘЛИЗМ - Һәнбәлиләрин тә'лими.

ҺӘНБӘЛИ/ЛӘР/ - Сүнниләрдә һәнбәли тәригә-тинә мәнсуб олан тәрәфдарлар, һәнбәли мәзһәбинин ардычыллары.

ҺӘНБӘЛИЛИК - Сүнниликл мәзһәбләриндән би-ри /Әсасы Әһмәд ибн Һәнбәл тәрәфиндән гојулмуш-дур/.

ҺӘНӘФИЗМ - Һәнәфиләрин тә'лими.

ҺӘНӘФИ/ЛӘР/ - Сүнниләрдә Әбу Һәнифә тә-ригәтинә мәнсуб олан адамлар, һәнәфилијин арды-чыллары.

ҺӘНӘФИЛИК - Сүнниликлдә мәзһәбләрдән бири /Әсасыны Әбу Һәнифә гојмушдур/. Дәрд әсас фиғһ (һүгүг) мәктәбләриндән бири.

ҺӘНИФ - Јеканә Аллаһа инанан.

ҺӘНИФӘЛИК - Бах: һәнифилик.

ҺӘНИФИЛИК - Ибраһим пәјгәмбәрин шәриәти; Ислам дининин јаранмасы әрәфәсиндә Әрәбистанда бүтпәрәстлијә гаршы чыхыб тәкаллаһлылығы тәблиг сдән чәрәјан.

ҺӘЧӘРҮЛӘСВӘД - Кә'бәдә зијарәтчиләрин мү-гәддәс сајдыглары гара даш, ибадәт дашы.

ҺӘЧЧ - 1. Зилһиччә ајында Мәккәјә кедиб Кә'бә-ни зијарәт етмә; үмрә; 2. Гур'ан сурәләриндән биринин ады.

ҺӘШР /һәшр күнү/ - 1. Гијамәт, гијамәт күнү; 2. Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"топланма" демәкдир/.

ҺИДАЈӘТ - Ислам дининә көрә доғру јол, һагг јолу.

ҺИЗБ - Гур'анын 60 бөлмәсиндән һәр биринә верилән ад; /гисм, дәстә, фиргә (партија) демәкдир/; тәрәфдарлар.

ҺИКМӘ(Т) - Пәјгәмбәрлик; Гур'аны охујуб дүзкүн баша дүшмә вә охунанлардан дүзкүн нәтичә чыхарма.

ҺИНДУИЗМ - Һазырда Һиндистанда кениш ја-јылмыш дин.

ҺИЧАБ - 1. Ислам дининдә: јад кишиләрә көрүн-мәмәк үчүн гадынларын үзүнү өртмәси; 2. Чадра, чар-шаб.

ҺИЧР - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"ај-рылыг", "мансә" демәкдир/.

ҺИЧРӘТ - Бах: Һичри.

ҺИЧРИ - Мәһәммәд пәјгәмбәрин Мәккәдән Мә-динәјә көчмәси, һичрәт /16 ијул 622-чи ил. Мүсәлман тарихи дә бу ајдан башланыр/.

ҺИЧЧӘ - Бах: Һәчч.

ҺОГГА - Мәдрәсәләрдә, моллаханаларда гуру мүрәккәб лүләси.

ҺУРИ - Динә көрә чәннәтдә олан көзәл гызлар.

ҺҮБӘЛ - Исламијјәтдән әввәл Кә'бәдә олан бир бүтүн ады.

ҺҮЛУЛ - Таңры сифәтинин бәдәндә тәзаһүрү. Аллаһын куја инсан бәдәниндә һүлүл етмәси, бәдәнә дахил олмасы.

ҺҮМА/Ј/ - Чәннәт гушу, дәвләт гушу.

ҺҮМӘЗӘ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"ара гызышдыран" демәкдир/.

ҺҮРУФИ - Һүруфилик тәригәтинин тәрәфдары.

ҺҮРУФИЛИК - XIV әсрдә Азәрбајчанда мејдана кәлмиш Гур'анын һәрфләриндән бир сыра мә'на вә һөкмләр чыхаран тәригәт.

ҺҮТӘМӘ - Чәһәннәмин 2-чи тәбәгәси /мөһв-едици ханә адланыр/.

ҺҮЧҮРАТ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"отаглар" демәкдир/.

ҺҮЧЧӘ - Аллаһын инсанлар үчүн "дәлили", "сүбуту"; Әли әлсјһиссәламын нәслиндән көзләнилән имам.

Ч

ЧАДРА - Кечмишдә вә инди мусәлман гадын-ларынын евдән чыхаркән бајырда үзләринә вә бәдән-ләринә өртдүкләри өртүк, чаршаб, һичаб.

ЧАРМЫХ - Куја үзәриндә Исанын с'дам едилдији вә онун шәклинин әкс олундуғу хач.

ЧАРШАБ - Бах: чадра.

ЧӘЛӘБИ - Аллаһ адамы.

ЧӘЛИПА - Хач, сәлиб.

ЧӘРӘКӘ - Гур'анын кичик сурәләриндән төртиб едилмиш вә моллаханада әлифба китабыны әвәз едән китабча.

ЧОХАЛЛАҢҢЫЛЫҢ - Бах: политеизм.

Ч

ЧАДУ - Куја адамлара вә тәбиәтә тә'сир кәстәр-мәјә имкан верән с'чазкар үсуллар, овсун, тилсим, сһр.

ЧАДУБАЗ - Бах: чадукәр.

ЧАДУБАЗЛЫҢ - Бах: чадукәрлик.

ЧАДУКҮН - Бах: чадукәр.

ЧАДУКӘР - Чадукәрликлә мөшгүл олан адам, сһрбаз, овсунчу, чадубаз, чадукүн, тилсимчи.

ЧАДУКӘРЛИК - Сһрбазлыг, овсунчулуг, чадубазлыг.

ЧАДУЛАМАҢ - Овсунламаг, тилсимә салмаг.

ЧАДУЛАНМАҢ - Овсунланмаг, тилсимә салынмаг.

ЧАДУЛАТМАҢ - Овсунлатмаг, тилсимә салдырмаг.

ЧАИЗ - Шәриәт ганунларына көрә јол верилән, ичазә верилән әмәл, һәрәкәт; ичазә.

ЧАЈНИЗМ - Ерадан әввәл VI әсрдә Һиндистанда мејдана кәлмиш дини-фәлсәфи тә'лим.

ЧАМААТ - Ғылынан намазларда имамын архасында дуран вә она табә олага намаз ғылан адамлар.

ЧАМЕ - Бөјүк мәсчид.

ЧАН - Дини с'тигада көрә өлүмдән сонра вүчуддан ажрылан гејри-мәдди варлыг; руһ.

ЧАНАМАЗ - Үстүндә мөһүр гојуб намаз ғылмаг үчүн хусуси шәкилдә тикилиб һазырланан дәрәкүнч парча.

ЧАСИЈӘ - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"диз чөкмүш чамаат" демәкдир/.

ЧЕҢАР - Һөвазин гәбиләсинә аид бүтүн адыдыр.

ЧӘБРАЈЫЛ/ЧӘБРАИЛ/ - Аллаһын дәрәк мөләјиндән /Чәбрајыл, Әзрајыл, Микајыл, Исрафил/ бири, Аллаһын сөзләрини пәјгәмбәрә јетирән.

ЧӘЛСӘД - Чаһилијјә дөврүндә пәрәстиш едилән бүтүнәдыдыр.

ЧӘНАБ - Һәзрәт.

ЧӘНАБӘТ - Диндарларын гүсл адланан јујунмасына сәбәб олан нәтәмизлик.

ЧӘННӘТ - 1. Бах: беһишт; 2. Бағ, бағча.

ЧӘННӘТИ - Чәннәт әһли, беһишт әһли.

ЧӨННӨТМӨКАН - Бах: бешиштлик.

ЧӨННӨТЛИК - Бах: чөннөтмөкан.

ЧӨРИШ - Чаһилијјө дөврүнүн бүтлөриндөн биринин адыдыр.

ЧӨҺӨННӨМ - Дини е'тигада көрө бу дүнјада күнаһ ишләр көрмүш адамларын өлдүкдөн сонра әбәди ғәзаб чөкөчөклөри јер; дузех, сөгәр. /Чөһөннөм 7 төбөгөдөн ибарәтдир: һавијө /Әсфөл/, һүтәмә, Сагар, Лөза, Гајјан, Сөгәр, чөһөннөм/.

ЧӨҺИС - Чөһөннөм оду.

ЧИЗЈӨ - Кечмишдө мүсөлман өлкөлөриндө мүсөлман олмајанлардан алынган верки.

ЧИН - 1. Дини төсөввүрө көрө көзөкөрүнмөз бир мөхлуғ, гулјабаны; 2. Гур'ан сурәлөриндөн биринин ады.

ЧИНАН - Чөннөтләр.

ЧИНБАЗ - Бах: чиндар.

ЧИНБАЗЛЫГ - Бах: чиндарлығ.

ЧИНДАР - Е'тигада көрө, куја чинләри өзүнө табә етмөклө онларын зөрөрини арадан галдыра билән адам, чинбаз.

ЧИНДАРЛЫГ - Чиндарын иши, пешәси, чинбазлығ.

ЧИН-ШӨЈАТИН - Чинләр вә шејтанлар /әфсанә вә нағылларда инсанын көзүнө көрүнөн мөвһуми горхулу мөхлуғлар/.

ЧИҺАД - Дин уғрунда мүғәддәс муһарибә; дини јаймағ јолунда апарылан муһаризә.

ЧҮББӨ - Ибадәт заманы руһаниләрин кәјдији үст палтар.

ЧҮЗ - Гур'анын бөлүндүју 30 һиссәдөн һәр бири.

ЧҮМӨ - Гур'ан сурәлөриндөн биринин ады /чүмө намазы нөзәрдө тутулур/.

Ш

ШАДРӨВАН - Мөрһум, рөһмәтлик.

ШАМ НАМАЗЫ - Ахшам вахты ғылынан намаз, ахшам намазы.

ШАМАН - Руһлара, макијаја, мө'чүзөлөрө инанган халғларда: чадукөр, сөһрбаз, овсунчу, фалчы.

ШАМАНИЗМ - Ибтидаи-ичма гурулушунда бә'зи халғларда јаранмыш еркөн дин.

ШАМАНЛЫГ - 1. Ибтидаи е'тигадларын вә синифләрө гөдәрки чөмијјәтин дағылмасы дөврү әјининин хүсуси формасы; руһлара, макијаја ситајиш /ибтидаи дин формаларындан бири/; 2. Шаманын иши, пешәси.

ШАФИИ - Ислам дининдө бир төригәт вә бу төригәтә мәнсуб олан /Әбу Абдулла Шафиинин ады илә бағлыдыр/.

ШАФИИЗМ - Шафииләрин тө'лими.

ШАФИИЛИК - Сүннилијин әсас мәзһәбләриндөн вә мүсөлман фиғһ /һүғуғ/ мәктәбләриндөн бири.

ШАХСЕЈ-ВАХСЕЈ - Мөһәррәмликдө: Имам һүсејнин гәтли күнүндө шиәләрин "шаһ һүсејн, вај һүсејн" дејиб шөбөһ чыхарма мөрасими, ашура.

ШЕЈТАН - Дини төсөввүрө көрө шәри төмсил едөн мөвһум варлығ, иблис.

ШЕЈХ - 1. Төригәт башчысы вә һәр һансы бир төригәтә мәнсуб олуб орада ибадәтлө мөшгул олан, дәрвишләрө башчылығ едөн шәхс, дини мәсәләләрдө башчы; 2. Тајфа, гәбилө башчысы.

ШЕЈХИ - 1. Шәјхә мәнсуб олан; 2. Дини төригәт вә бу төригәтә мәнсуб олан адам.

ШЕЈХҮЛИСЛАМ - Мүсөлманларын дини ишләринә баһан баш руһани; шиәләрин баш руһаниси.

ШӨБИҺ - Әсасән орта әсрләрдө мөһәррәмликдө кестөрилән дини мәзмунлу драматик /фачиәли/ тамаша, мөрасим.

ШӘБИҢКӨРДАН - Шәбиһ һазырлајан, шәбиһ мәрасимини идарә едән адам.

ШӘЈАТИН - Чәмдә: шәјтанлар.

ШӘККИЈАТ - Ислам дини еһи мына көрә, намазда сәһв едилән рәк'әтләр вә с. үчүн тојулан гајда вә ганун.

ШӘМС - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"күнәш" демәкдир/.

ШӘР'ӘН - Ислам шәриәтинә ујгун олараг, шәриәтә көрә, шәриәтчә; шәриәт гануну үзрә, шәриәт илә.

ШӘР'И - Шәриәт гануна мувафиг; шәриәтә ујгун.

ШӘРИӘТ - 1. Ислам дини вә һүгуи нормаларынын мәчмусу, мүсәлман ганунлары; ислам ганунлары топлусу; 2. Доғру јол.

ШӘРИӘТХАНА - Газыхана, руһани идарәси.

ШӘФАӘТ - Дини е'тигадлара көрә мүсәлманларын Аллаһа јалвармасы, илтимас.

ШӘҢАДӘТ - Мүсәлманларын илк шәрти олан көлмәләри дәмә "Аллаһдан башга Аллаһ јохдур вә Мөһәммәд онун елчисидир".

ШӘҢИД - Дин, мәсләк, јүксәк амал, әгидә јолунда өлдүрүлән; һәлак олан, чаныны фәда едән адам.

ШӘҢИД ОЛМАГ - Дин, мәсләк, јүксәк амал, әгидә јолунда чаныны фәда етмәк, һәлак олмаг, елмәк.

ШИӘ - Әли вә онун өвладларына тәрәфдар олуб, исламијјәтдә ајрыча бир чәрәјан тәшкил едән мәзһәб.

ШИӘЛИК - Шиә мәзһәбинә мәнсубијјәт.

ШИРК - Аллаһын шәрики олдугуна инанма, чохаллаһлылыг.

ШҮӘРА - Гур'ан сурәләриндән биринин ады /"шаирләр" демәкдир/.

ШҮКРҮЛЛАҢ - Бах: һәмдүлиллаһ.

МҮНДӘРИЧАТ

Өн сөз	3
Мүәллифдән	5
Лүгәтин гурулушу һаггында	7
А.....	8
Б.....	13
В.....	18
Г.....	20
Д.....	23
Е.....	27
Ә.....	29
З.....	32
И.....	35
Ј.....	40
К.....	41
К.....	45
Л.....	46
М.....	47
Н.....	59
О.....	62
Ө.....	63
П.....	63
Р.....	66
С.....	69
Т.....	74
Ү.....	79
Ф.....	80
Х.....	83
Һ.....	86
Ч.....	90
Ч.....	90
Ш.....	93

~~КАА~~

Vdd

Азәрбајчан “Билик”
Маарифчилик Чөмијјети.

3 N ТПМ-да чап олунмушдур

Јығылмаға верилмиш 25.04. 1996-чи ил.

Чапа имзаланмыш 27.08. 1996-чи ил.

Кағыз форматы 84 x 108 1/32.

“Тажмс” гарнитурасы.

Офсет үсулу илө чап олунуб.

Чап вөрөги 6. Сифариш N

Тиражы 500 нүсхө. Гијмөти мүгәвилө илө.